

VYSOKOŠKOLSKÁ MLÁDEŽ A JEJ SEBAREFLEXIA

Prvá priebežná správa k projektu
Vysokoškolská mládež a jej sebareflexia ako aktéra vzdelávacieho procesu,
aktéra individualizovaného proaktívneho života a spotrebného štýlu
IUVENTA/IU/2009/70042 a dodatku projektu IU/2010/70009

Ol'ga Plávková

Karol Čukan

Bratislava 2010

Obsah

Úvod	3
1 Ciele, metódy a organizácia výskumu	3
1.1 Ciele výskumu	3
1.2 Metodika výskumu	5
1.3 Výberový súbor a organizácia výskumu	6
2 Sebareflexia študentov v rámci študijného procesu	8
2.1 Hodnotenie náročnosti štúdia z pohľadu študentov	8
2.2 Motivácia štúdia	9
2.3 Identifikácia s voľbou miesta štúdia a študijným zameraním	11
2.4 Organizácia vlastnej práce pri štúdiu	12
2.5 Záujem študentov o vedeckovýskumnú činnosť	13
3 Ekonomické správanie študentov a ich životné podmienky	15
3.1 Zdroje financovania štúdia	15
3.2 Finančné zázemie na denné výdavky študentov	16
3.3 Každodenné životné podmienky študentov a ich životné hodnoty	17
4 Vzorce správania študentov na trhu práce	22
4.1 Zárobkové aktivity študentov v rámci štúdia	22
4.2 Názory študentov na prácu v zahraničí	26
4.3 Preferencie vo vzťahu k budúcej profesii a budúcej zamestnávateľskej organizácii	28
5 Percepcia sociálnych problémov a rizík	31
5.1 Hrozby pre Slovensko z pohľadu vysokoškolskej mládeže	31
5.2 Osobne pociťované obavy vysokoškolákov	33
5.3 Tolerancia študentov k imigrácii	34
6 Voľnočasové a participačné aktivity študentov	36
7 Spokojnosť študentov s vlastným životom a s vývojom v našej spoločnosti	39
Záverový výskum	41
Prílohy: Dotazník	

Úvod

V prvej priebežnej výskumnej správe predkladáme kľúčové výsledky širšie koncipovaného sociologického výskumu „Vysokoškolská mládež a jej sebareflexia ako aktéra vzdelávacieho procesu, aktéra individualizovaného proaktívneho života a spotrebného štýlu“, ktorý sme uskutočnili v rámci projektu IUVENTA/IU/2009/70042 a IU/2010/70009.¹ Hlavný pramenný zdroj priebežnej správy tvoria výsledky sociologického výskumu na výberovom súbore 318 respondentov, ktorý sa uskutočnil dotazníkovou metódou na pôde štyroch univerzít, resp. vysokých škôl v Bratislave, Trnave a Nitre v období február až marec 2010. Kompletné výstupy z uvedeného výskumu budú predložené v októbri 2010 v rámci spracovania záverečnej správy projektu IUVENTA/IU/2009/70042 a IU/2010/70009.

1 Ciele, metódy a organizácia výskumu

1.1 Ciele výskumu

Výskum sebareflexie vysokoškolskej mládeže je koncipovaný ako súčasť projektu Vysokoškolská mládež a jej sebareflexia ako aktéra vzdelávacieho procesu, aktéra individualizovaného proaktívneho života a spotrebného štýlu, zameraného na poznávanie podmienok prípravy vysokoškolskej mládeže na povolanie, jej sebareflexiu ako aktívneho jednotlivca v komplexe životných podmienok, v ktorých sa nachádza, t. j. v rámci štúdia, uplatnenia sa na trhu práce i v rámci ostatných životných podmienok.

V prvej etape riešenia projektu bol realizovaný kvantitatívny výskum s využitím techniky dotazníka, ktorým sme oslovili študentov prvého ročníka druhého stupňa denného štúdia vybraných univerzít, resp. vysokých škôl s tým, aby sa ako najkompetentnejšia skupina vysokoškolskej mládeže vyjadrovali ku kľúčovým témam projektu. Po obsahovej stránke sa pozornosť sústreďovala na štyri ťažiskové okruhy, a to na skúmanie vysokoškolskej mládeže:

- (1) v pozícii študenta, kedy mali študenti hodnotiť svoje podmienky štúdia, materiálne zabezpečenie študijných výdavkov, motiváciu k štúdiu na príslušnej univerzite, resp. vysokej škole, spôsob prípravy počas štúdia, mieru identifikácie s voľbou univerzitného štúdia a študijným zameraním;

¹ Zloženie riešiteľského tímu: doc. PhDr. Plávková Oľga, CSc. (vedúca projektu), spoluriešiteľ PhDr. Čukan Karol, CSc.

- (2) v pozícii budúceho profesionála/odborníka, kedy mali študenti hodnotiť ich pripravenosť uplatniť sa na trhu práce a vyjadriť svoje preferencie vo vzťahu k budúcej profesii a budúcej zamestnávateľskej organizácii;
- (3) z pohľadu na osobnosť študenta boli skúmané životné hodnoty študentov, ich voľnočasové aktivity a ich senzitivita/tolerancia vo vzťahu k súčasným bezpečnostným rizikám a sociálnym hrozbám v slovenskom i globálnom kontexte, vrátane ich postojov a názorov na problematiku migrácie a prisťahovalectva v širšom spoločenskom kontexte;
- (4) v pozícii participanta na verejnom živote mali študenti hodnotiť svoju zaangažovanosť na riadení vecí verejných a definovať svoje predstavy o preferovaných riešeniach, ktoré presadzujú v konkrétnych situáciách.²

Každý problémový okruh je vo výskume pokrytý štruktúrovaným blokom otázok.³ Dotazník obsahuje 24 predmetných otázok plus identifikačné otázky. Vnútorne je štruktúrovaný na:

- poznávanie podmienok štúdia, na mapovanie obrazu študenta o sebe cez motiváciu štúdia, hlavné faktory v rozhodovaní o zameraní štúdia, mieru spokojnosti s voľbou štúdia a študijného zamerania, spôsob prípravy počas štúdia;
- mapovanie ekonomickej situácie študenta cez zdroje financovania ich štúdia a podiel študentov na tomto financovaní, vrátane hodnotenia osobnej ekonomickej situácie a dostatočnosti, resp. nedostatočnosti finančných zdrojov pre každodenný študentský život, študenti sa tu vyjadrovali k zdrojom a formám financovania ich štúdia, forme a rozsahu zárobkovej činnosti v priebehu celého štúdia a konkrétneho semestra, súčinnosti zárobkovej činnosti so študijným zameraním, tiež prezentovali svoj životný štýl a materiálne podmienky, v ktorých žijú;
- hodnotenie skúseností študentov s trhom práce, najmä z pohľadu využiteľnosti získaných pracovných zručností, vrátane predstáv a očakávaní študentov o budúcej profesii a zamestnávateľskej organizácii a plánov študentov vo vzťahu k migrácii za

² Táto časť projektu je kľúčová v druhej etape – v rámci kvalitatívneho výskumu, formou expertných dotazníkov a individuálnych rozhovorov o participatívnych aktivitách so študentmi, zástupcami v Rade vysokých škôl, resp. študentmi členmi akademických senátov vybraných univerzít.

³ Formulár dotazníka bol jednotný pre všetky skúmané univerzity, resp. vysoké školy, s príslušnými úpravami textu tak, aby sa do rúk študenta dostal dotazník určený pre tú - ktorú univerzitu, resp. vysokú školu, tento základný formulár je v prílohe 1.

pracou po ukončení štúdia, študenti vyjadrovali názory a postoje ku geografickej pracovnej mobilite všeobecne, a tiež svoje očakávania v tejto súvislosti;

- referenčné rámce študentov boli skúmané cez ich hodnotové rebríčky, voľnočasové a participačné aktivity, vrátane ich percepcie sociálnych problémov a rizík, ktoré charakterizujú súčasnú situáciu vo svete i súčasnú slovenskú spoločnosť. Tiež bola skúmaná celková spokojnosť študentov s vlastným životom, ako i s vývojom v našej spoločnosti.

1.2 Metodika výskumu

V priebežnej správe sú zhrnuté výsledky projektu, ktoré boli v súlade s plánovanou metodikou získané v rámci 1. etapy práce na výskumnom projekte, celkove štruktúrovanom na skombinovaní kvantitatívnej a kvalitatívnej metodiky výskumu:

- **kvantitatívneho výskumu s využitím techniky dotazníka**, realizovanom na súbore študentov najvyšších ročníkov denného štúdia vybraných univerzít, resp. vysokých škôl, predstavujúcich najkompetentnejšiu skupinu vysokoškolskej mládeže schopnú vyjadrovať sa ku kľúčovým témam výskumu; po obsahovej stránke je ťažiskom výskumu pripravenosť študentov uplatniť sa na trhu práce, skúmanie ich postoja k migrácii a prísťahovalectvu, ich životné hodnoty, voľnočasové aktivity, vnímanie bezpečnostných rizík a sociálnych hrozieb v súčasnej spoločnosti;
- **kvalitatívnom výskume formou expertných dotazníkov a individuálnych rozhovorov** o participatívnych aktivitách so študentmi, zástupcami v Rade vysokých škôl, resp. študentmi členmi akademických senátov vybraných univerzít, ako cieľovej skupiny, ktorá bude v plnom rozsahu požiadaná o účasť na výskume. V tomto prípade pôjde o kvalitatívnu analýzu podmienok participácie študentov v samospráve škôl. Zástupcovia študentov budú hodnotiť kvalitu spolupráce s vedením univerzít, resp. vysokých škôl a bude skúmaná štruktúra ich hodnotových orientácií, ich aktivity a preferované riešenia v konkrétnych situáciách. Budú skúmané ich sociálne životné podmienky, ich postoje a názory na problematiku participácie mladých ľudí na riadení spoločnosti v širšom spoločenskom kontexte. Realizácia tejto časti projektu je v súčasnosti v prípravnom štádiu, s plánovaným termínom ukončenia v júli 2010.

Projektová príprava k 1. etape, t. j. kvantitatívnemu výskumu s využitím techniky dotazníka bola realizovaná v roku 2009. Zber informácií v teréne sa uskutočnil vo februári

a marci 2010, získané údaje boli priebežne spracované tak, aby bolo možné prvú priebežnú správu o výsledkoch výskumu predložiť v súlade s projektom do konca marca 2010.

Pri tvorbe inštrumentária výskumu bolo jedným zo základných cieľov zachovať možnosť komparovať výsledky výskumu s niektorými výskumnými zisteniami riešiteľov z predchádzajúcich výskumov, najmä k okruhom otázok týkajúcich sa motivácie štúdia, hlavných faktorov v rozhodovaní sa o zameraní štúdia, miery spokojnosti s voľbou štúdia a študijného zamerania, hodnotenia skúseností študentov s trhom práce, využiteľnosti získaných pracovných zručností; názorov a postojov ku geografickej pracovnej mobilite a očakávaní študentov v tejto súvislosti. Takisto bola zabezpečená možnosť komparácií v problémovom okruhu mapujúcom referenčné rámce, životné orientácie a aktivity študentov a ich percepciu sociálnych problémov a bezpečnostných rizík.⁴

1.3 Výskumný súbor a organizácia výskumu

Výskumný súbor študentov tvorí 318 respondentov. Ide o náhodne zostavený výberový súbor, reprezentujúci štyri základné súbory študentov prvých ročníkov druhého stupňa denného štúdia, a to na Univerzite Cyrila a Metoda v Trnave v počte 112 respondentov, na univerzite Konštantína Filozofa v Nitre v počte 93 respondentov, na Fakulte ekonómie a podnikania Bratislavskej vysokej školy práva v počte 89 respondentov a na Univerzite Komenského v počte 24 respondentov. Výberové súbory boli zostavené náhodným výberom zo študentov denného štúdia študijných odborov politológia, psychológia, etnografia, kultúrny manažment, európske štúdie, románske jazyky a kultúra a ekonomika a manažment medzinárodného podnikania, prítomných na náhodne vybraných vyučovacích hodinách v určenom štvortýždňovom období od 23. februára do 19. marca 2010. Náhodný výber zabezpečovala aj ochota študentov zapojiť sa anonymne do výskumu, pričom sme nezaznamenali odmietnutie účasti na výskume ani u jedného z oslovených študentov. Zber údajov uskutočnili riešitelia projektu spolu s internými pedagógmi oslovených univerzít, resp. vysokej školy, ktoré prijali našu žiadosť o spoluprácu na zbere údajov v rámci tohto projektu.

Po kontrole zozbieraných dotazníkov bolo do výberového súboru študentov zaradených 318 respondentov. Podrobnú štruktúru výberového súboru uvádza tabuľka 1. Výberový súbor študentov nie je reprezentatívny vzhľadom na celý súbor študentov

⁴ Táto interpretácia bude zahrnutá do spracovávania záverečnej správy k celému projektu.

druhého stupňa denného štúdia na vysokých školách, resp. univerzitách v SR. Pre štatistické spracovanie bol použitý program SPSS PC+ pre Windows.

Výskum je plne financovaný v rámci grantu IUVENTA/IU/2009/70042/ a IU/2010/70009.

Tabuľka 1
Zloženie výberového súboru

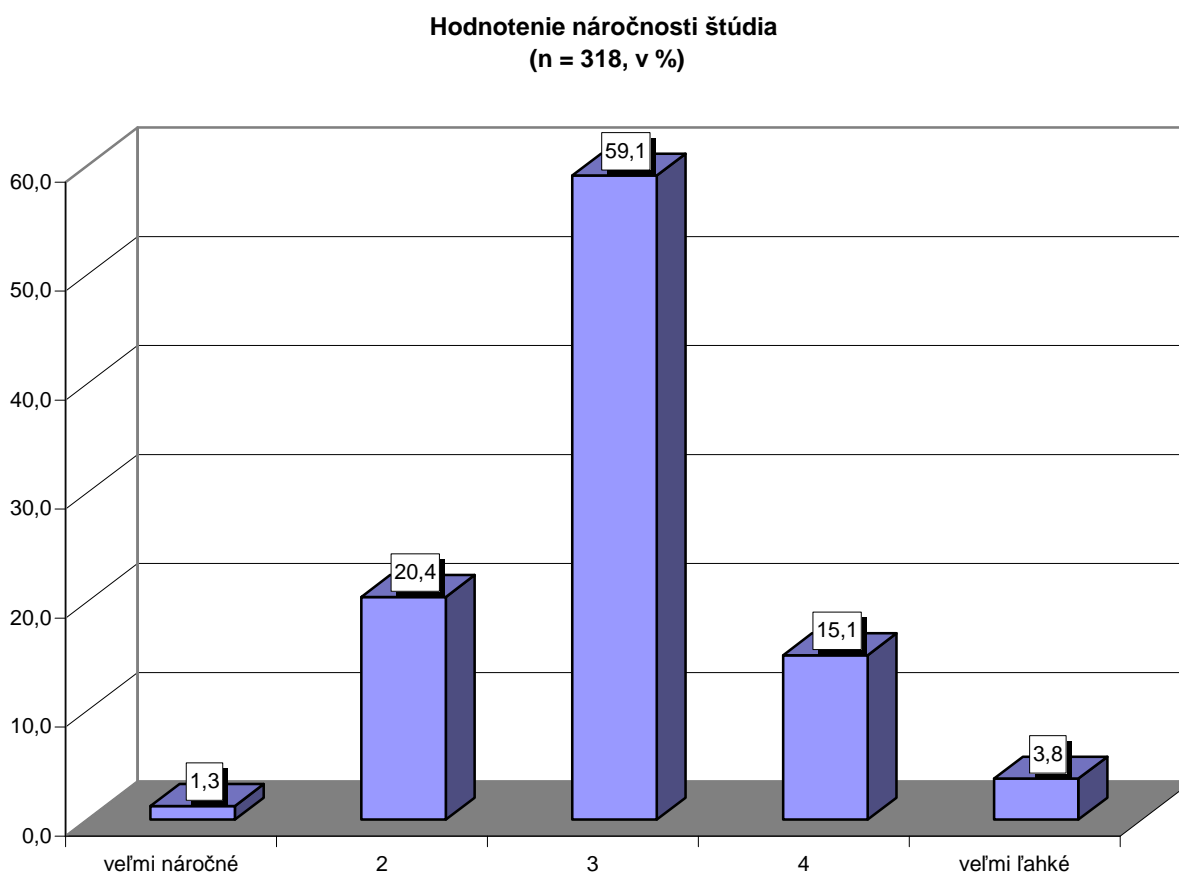
Znak	Podiel v %
Muž	29
Žena	71
Obyvateľ kraja Bratislava	22
Obyvateľ kraja Trnava	14
Obyvateľ kraja Trenčín	14
Obyvateľ kraja Nitra	17
Obyvateľ kraja Žilina	11
Obyvateľ kraja Banská Bystrica	12
Obyvateľ kraja Prešov	7
Obyvateľ kraja Košice	3
Študent UCM v Trnave	35
Študent UKF v Nitre	29
Študent BVŠP v Bratislave	28
Študent UK v Bratislave	8
Trvalé bydlisko má v obci do 2000 obyvateľov	12
Trvalé bydlisko má v obci do 5000 obyvateľov	13
Trvalé bydlisko má v obci/meste do 20 000 obyvateľov	21
Trvalé bydlisko má v meste do 50 000 obyvateľov	22
Trvalé bydlisko má v meste do 100 000 obyvateľov	13
Trvalé bydlisko má v Bratislave	15
Trvalé bydlisko má v Košiciach	1

2 Sebareflexia študentov v rámci študijného procesu

2.1 Hodnotenie náročnosti štúdia z pohľadu študentov

Údaje o hodnotení náročnosti štúdia na univerzitách, resp. vybranej vysokej škole ukazujú, že toto štúdium je hodnotené ako veľmi náročné len zriedkavo. Na otázku *Aké náročné je podľa Vášho názoru štúdium na vašej univerzite, resp. vysokej škole* odpovedalo len 1,3 % študentov výberového súboru, že vníma toto štúdium ako veľmi náročné, ako dosť náročné ho hodnotila niečo viac ako pätina študentov (20,4 %), ako priemerne náročné viac ako polovica 59,1 %. Ako ľahké hodnotilo štúdium 15,1 % a ako veľmi ľahké hodnotilo toto štúdium 3,8 % študentov skúmaného súboru.

Graf 1

Dokreslenie celkového obrazu o tom, ako študenti vnímajú svoje štúdium poskytuje výpočet priemerného ohodnotenia náročnosti štúdia na bodovej škále od 1 do 5, kde 1 = veľmi náročné, 5 = veľmi ľahké, ktoré sa pohybuje na úrovni 2,99 bodov. Z týchto zistení

vyplýva, že študenti majú tendenciu nízko hodnotiť náročnosť prebiehajúceho štúdia, čomu zodpovedá celkove vyššia miera bezproblémovosti zvládnutia štúdia na našich univerzitách, resp. vysokých školách.

Výskum ukázal, že študenti očakávajú, že na nich budú kladené náročnejšie požiadavky v porovnaní s realitou na univerzite, resp. vysokej školy a z tohto ich postoja možno usudzovať, že tým v podstate priznávajú aj svoj nevyužitý potenciál vo vzdelávaní na pôde univerzity, resp. vysokej školy. Z výsledkov výskumu možno oprávnené predpokladať, že aj v prípade razantného zvýšenia náročnosti na študentov budú študenti schopní akceptovať a splniť to, čo od nich bude požadované. V učebnom procese môže ísť o.i. o prijatie opatrení, vyžadujúcich trvalú a každodennú prípravu študenta počas semestrov.

V záujme zabezpečiť na univerzitnej, resp. vysokoškolskej pôde vzdelávanie na čoraz vyššej úrovni, vyžadujú tieto hodnotenia študentov pozornosť, pretože je nutné trvale zvyšovať ich dôveru v kredibilitu tohto stupňa vzdelávania.

2.2 Motivácia štúdia

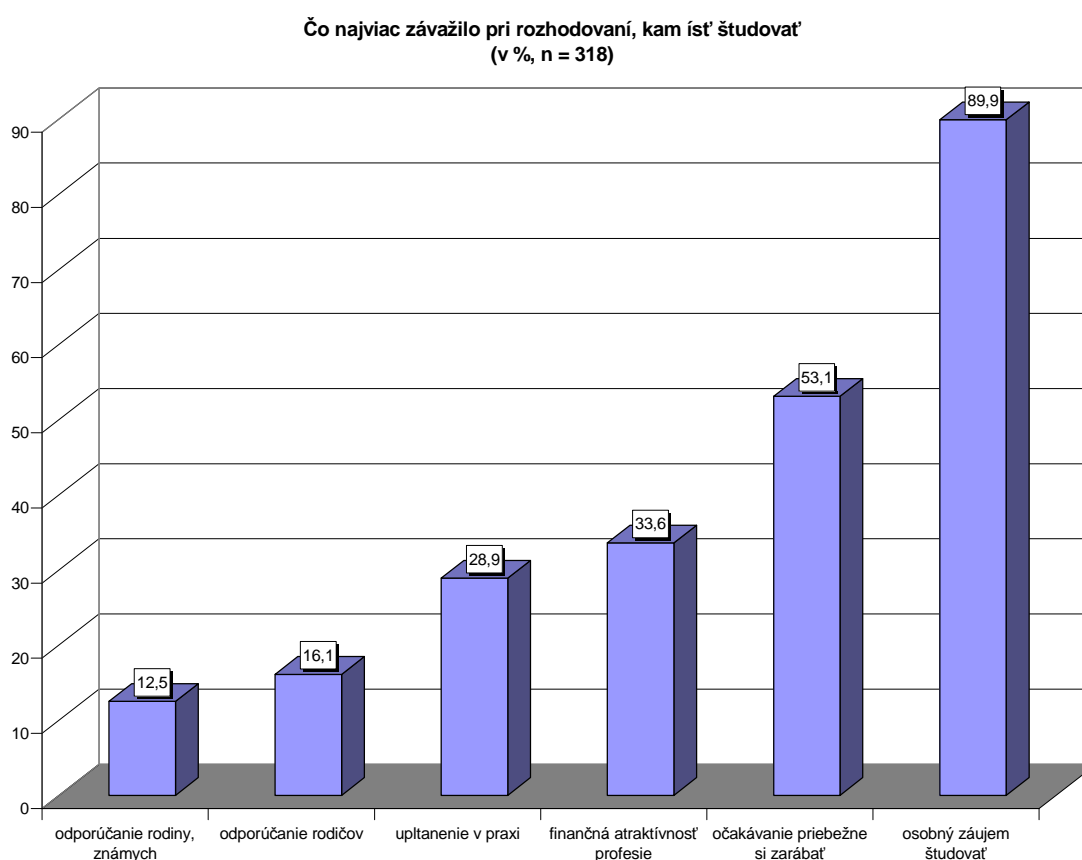
Pri skúmaní motivácie rozhodnutia študovať na určitej univerzite, resp. vysokej škole sa ukazuje, že u väčšiny študentov ide o získanie vzdelania zodpovedajúceho ich očakávaniam a osobným profesijným plánom. Odpovede na otázku *Uvedte, prosím, v akej miere uvedené faktory ovplyvnili Vaše rozhodnutie študovať na určitej univerzite, resp. vysokej škole v ... ?* ukázali, že rozhodnutie študovať na určitej univerzite, resp. vysokej škole je veľmi silne prepojené len s osobným rozhodnutím budúceho študenta. Veľký osobný záujem študovať konkrétny odbor uviedlo 89,9 % študentov. Odporúčanie (vôľa) rodičov, príp. podriadenie sa istej rodinnej tradícii, zohrali určitý význam v rozhodovaní sa menej ako polovice študentov (46 %), pričom vo veľkej miere ovplyvnili rodičia výber u 15,1 % študentov a v malej miere u 29,9 % študentov. V súlade s tým pri rozhodnutí študovať na určitej univerzite, resp. vysokej škole nezohrali žiadny význam rodičia u 54 % študentov skúmaného súboru. V úlohe poradcov v rozhodovaní o mieste štúdia a pri výbere zamerania štúdia využila asi tretina študentov aj členov širšej rodiny a priateľov. Na tomto rozhodovaní študentov sa významne podieľa najmä sebadôvera študenta, že štúdiom sa bude dať úspešne zvládnuť (ako veľmi významný faktor ho uviedlo 48,4 % respondentov a 30,8 % ako faktor s menším vplyvom), hoci až 11,9 % uviedlo, že toto očakávanie vôbec nehralo dôležitú úlohu v ich rozhodovaní, čo je dosť významné zistenie.

V situácii rozhodovania sa o mieste štúdia a pri výbere zamerania štúdia sa z pohľadu študentov u viac ako polovice podpísali očakávania týkajúce sa možností uplatniť sa po skončení štúdia a finančná atraktívnosť profesie. Očakávanie, že ukončením štúdia získajú výborné profesijné možnosti uplatniť sa, prezentovala ako významný faktor ovplyvňujúci ich rozhodnutie študovať daný odbor na príslušnej fakulte tretina študentov. V menšej miere toto očakávanie ovplyvnilo rozhodnutie 38,9 % opýtaných, kým takmer štvrtina študentov tento faktor nebrala vôbec do úvahy (24,8 %).

Finančná atraktívnosť vybranej profesie sa z pohľadu opýtaných študentov prezentuje ako faktor, ktorý mal na ich rozhodnutie veľký vplyv len u 18,6 %, z pohľadu ostatných finančné ohodnotenie budúcej profesie významnejšie neovplyvnilo ich rozhodnutie študovať vybraný odbor na vybranom mieste štúdia.

Možno z toho usudzovať, že študenti signalizovali prebratie plnej osobnej zodpovednosti za získanie vzdelania, zodpovedajúceho ich očakávaniam a osobným profesijným plánom.

Graf 2

Zaujímavé je zistenie, že už pri výbere miesta štúdia a pri výbere zamerania štúdia študenti vo väčšej miere uvažovali o priebežnom prepojení štúdia so zárobkovou

činnosťou. Celkove až 73,1 % študentov skúmaného súboru uvažovalo s touto možnosťou, pričom toto očakávanie vo veľkej miere ovplyvnilo rozhodnutie u 26,7 % opýtaných, kým u 40,9 % zohralo len menšiu rolu. Podľa názoru niečo menej ako štvrtiny opýtaných študentov (24,8 %), takéto očakávanie však vôbec nerozhodovalo v tomto procese.

Z výsledkov možno usudzovať, že obraz o vysokoškolskom štúdiu sa u mladých ľudí v období rozhodovania o mieste štúdia a jeho zameraní významne spája s osobnými profesijnými plánmi, s očakávaním, že štúdium úspešne zvládnú, ako aj s tým, že po ukončení štúdia nájdu adekvátne uplatnenie, aj keď nie v podobe finančne atraktívneho ohodnotenia vyštudovanej profesie.

Väčšina mladých ľudí zároveň očakáva, že v rámci štúdia budú môcť byť zárobkovo činní, t. j. ich predstavy o náročnosti štúdia (obsahovej i časovej) významne ovplyvňujú ich rozhodovanie o mieste a zameraní štúdia.

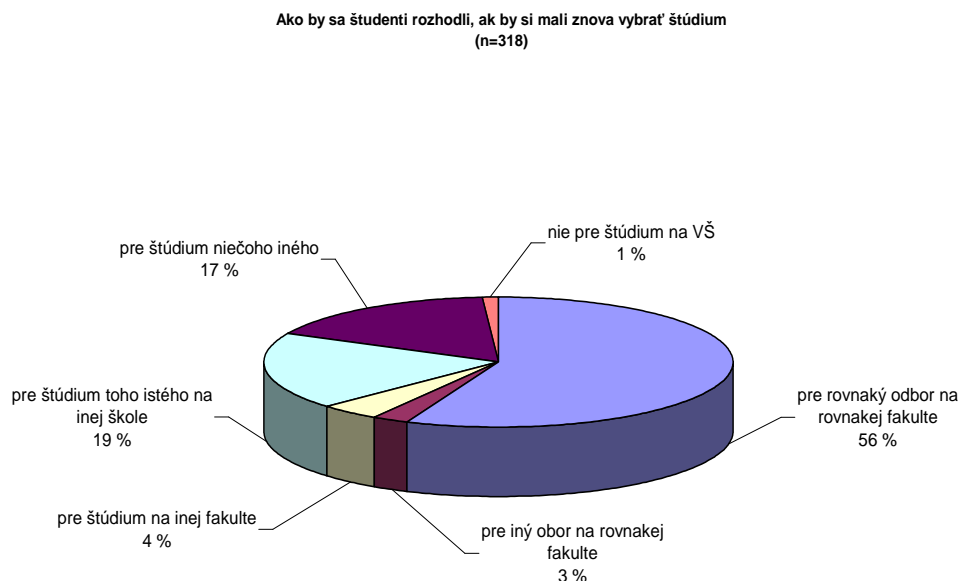
2.3 Identifikácia študenta s voľbou miesta štúdia a študijným zameraním

Ako určitý ukazovateľ spokojnosti študentov s rozhodnutím študovať na konkrétnej univerzite, resp. vysokej škole vybraný študijný odbor môže slúžiť miera identifikácie s voľbou miesta vysokoškolského štúdia a študijným zameraním. Odpovede na otázku *Predstavte si, že by ste znovu stáli pred voľbou vysokoškolského štúdia. Ako by ste sa rozhodli?* ukázali, že svoju voľbu by zopakovalo zo skúmaného súboru bez akejkoľvek zmeny 56 % študentov, zmenu v rámci tej istej fakulty univerzity, resp. vysokej školy by volili 3 % opýtaných; štúdium na inej fakulte tejto univerzity, resp. vysokej školy by volilo 4 %. Pre štúdium na inej univerzite, resp. vysokej škole by sa rozhodlo 19 % opýtaných. Výber štúdia „niečoho iného“ ako študovaný odbor by volilo 17 %. Traja z opýtaných študentov (1 %) svoju voľbu celkom spochybnili vyjadrením, že by asi vôbec nešli študovať.

Výsledky ukazujú, že len každý druhý študent je plne spokojný so svojou voľbou miesta vysokoškolského štúdia a študijným zameraním až do takej miery, že by ju zopakoval (56 % odpovedajúcich).

Hlbší výskum by si vyžadovala pripravenosť na zmenu miesta štúdia u 19 % študentov, ako aj nestotožnenosť so zvolenou profesiou u 17 % študentov skúmaného súboru, zistenia stoja za pozornosť najmä z hľadiska toho, že ide o študentov na druhom stupni štúdia, ktorí mali možnosť urobiť túto zmenu aspoň čiastočne pred krátkym časom (t. j. na konci tretieho ročníka).

Graf 3

2.4 Organizácia vlastnej práce pri štúdiu

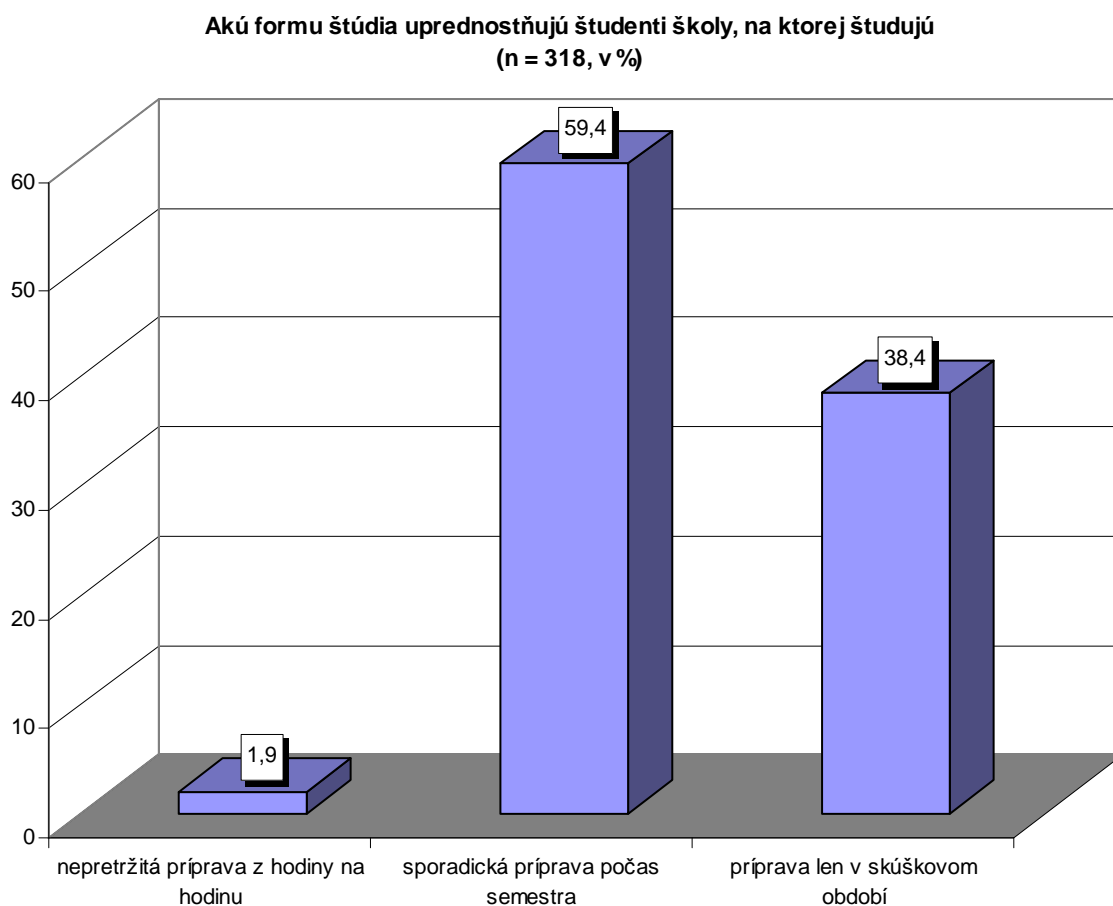
Medzi skúmanými študentmi prevažuje názor, že študenti sa počas semestra nevenujú štúdiu systematicky, ale skôr len sporadicky sa pripravujú na určité témy. Výsledky odpovedí na otázku *Akú formu štúdia podľa Vás uprednostňujú študenti vašej fakulty?* naznačujú, že hlavnou metódou práce v priebehu semestra je pravdepodobne sporadická príprava (odpoveď na úrovni 59,4%), kým pravidelne a nepretržite sa pripravuje len minimum študentov (1,9 %).

Odpovede študentov možno vyhodnotiť aj tak, že tým vlastne vyjadrili aj svoju skúsenosť, resp. prístup k vlastnému štúdiu, a že teda v priebehu semestra uprednostňujú len sporadickú prípravu na určité témy (59,4 % odpovedí). Prípravu až v skúškovom období podľa názoru študentov uprednostňuje 38,4 % študentov z ich okolia. Zistenia teda signalizujú, že u študentov dlhodobo absentuje priebežná príprava, ktorá ale pravdepodobne nie je ani zo strany pedagógov od nich vyžadovaná.

Zistenia z výskumu naznačujú, že u študentov by bolo potrebné upevniť vzorce vytvárania reálnej cesty k vlastnej osobnej prosperite na princípe zvýšenej osobnej zodpovednosti za štúdium. Pre zvýšenie zodpovednosti študentov za sebarozvoj možno

postačí rozšíriť im priestor pre samoštúdium, ako plnohodnotnú a komplementárnu súčasť vysokoškolského vzdelávacieho procesu.

Graf 4

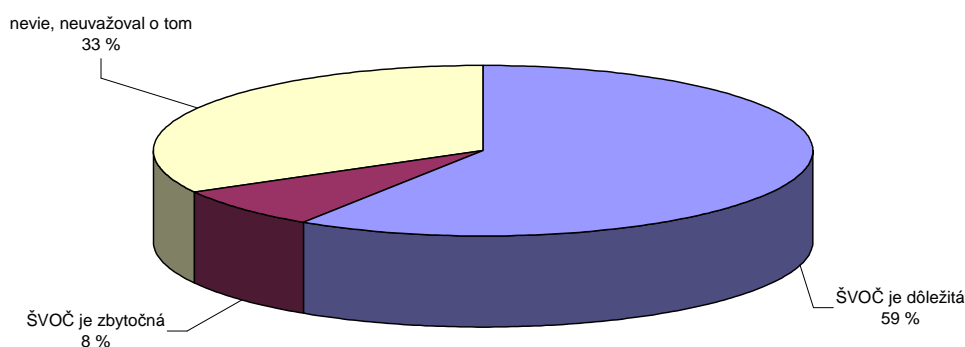
2.5 Záujem študentov o vedeckovýskumnú činnosť

Rozvinutie aktivít s dôrazom na zapojenie talentovaných študentov do vedeckovýskumných programov je predpokladom pre budovanie vedeckej základne každej univerzity, resp. vysokej školy, i pre ďalšie kontinuálne vzdelávanie študentov v rámci doktorandského štúdia. Jednou z otázok výskumu v tejto súvislosti bolo skúmanie postoja k študentskej vedecko-výskumnej činnosti. Výsledky odpovedí na otázku „Aký máte postoj k študentskej vedecko-výskumnej činnosti?“ potvrdili, že väčšina študentov vníma dôležitosť vedeckovýskumnej práce v rámci ŠVOČ (celkove ju označilo ako dôležitú 59 % opýtaných), z toho však len 7 % študentov ju berie natoľko vážne, že sa do nej zapojili,

kým niečo viac ako polovica študentov (52 %) nemala až doteraz žiadnu motiváciu osobne sa zapojiť do ŠVOČ. O určitom negativizme svedčia zistenia, že hoci sa študenti ŠVOČ zúčastnili, považujú túto aktivitu za zbytočnú (3,2 % odpovedí). Je pomerne problematické zistenie, že až 33 % opýtaných študentov, hoci sú už štvrtý rok na štúdiách, si zatiaľ vôbec nestihlo vytvoriť názor na túto formu študentskej aktivity. Zo študentov, ktorí majú postoj k ŠVOČ vyhranený, len necelých 5 % túto aktivitu odmieta, resp. považujú ju za zbytočnú.

Graf 5

Názor študentov na dôležitosť ŠVOČ
(n = 318)

Zistenia z výskumu k tejto otázke naznačujú, že preferencie študentov ohľadom vedeckovýskumnej práce bude pomerne ťažké ovplyvniť bez hľadania nových možností zdrojov financovania a využívania rôznych modelov podpory ich zapojenia sa do vedy a výskumu na pôde univerzity, resp. vysokej školy. V mnohých prípadoch má tento typ aktivity významnú konkurenciu s priebežnými zárobkovými aktivitami študentov na trhu práce a v tomto duchu by mali byť prijaté opatrenia natoľko účinné, aby dokázali ovplyvňovať aj túto stránku motivácie študentov.

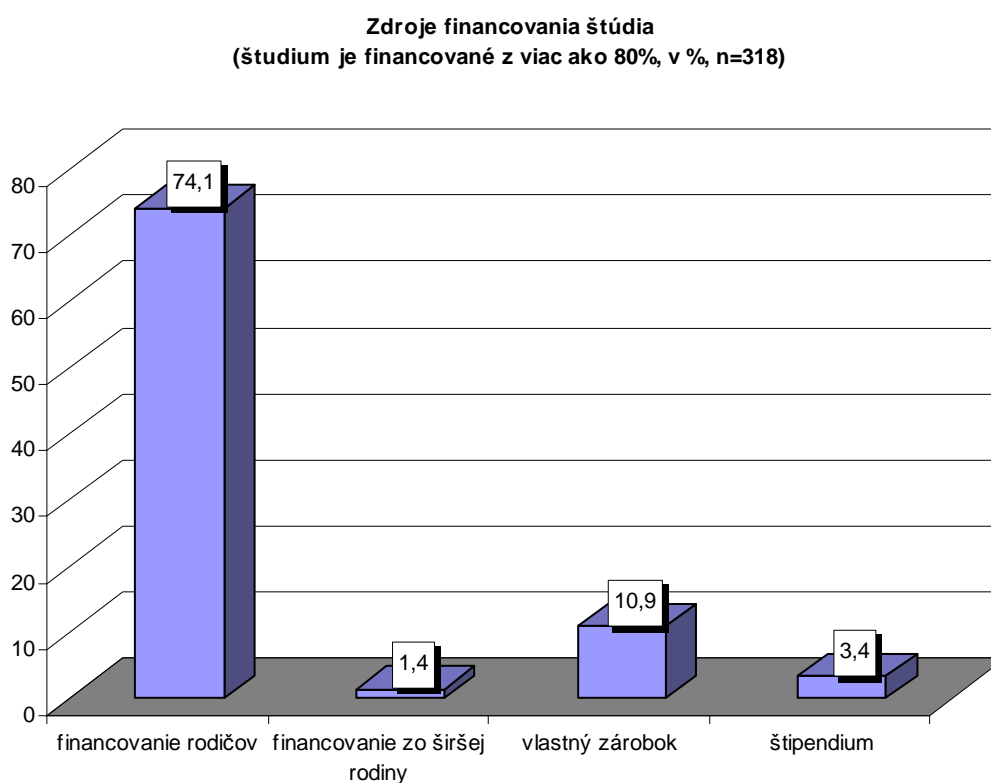
3 Ekonomické správanie študentov a ich životné podmienky

3.1 Zdroje financovania štúdia

Na posúdenie ekonomického správania študentov boli použité otázky o zdrojoch financovania ich štúdia, odhad sumy ktorou mesačne disponujú, možnosť pokryť svoje mesačné výdavky, ako aj otázky, mapujúce podmienky ich bývania počas štúdia.

Základným zdrojom financovania štúdia väčšiny študentov je financovanie rodičmi. Na otázku *V akej miere je Vaše štúdium financované z týchto zdrojov: financovanie rodičmi, financovanie zo širšej rodiny, vlastný zárobok, štipendium, iné* celkove 93,5 % študentov uviedlo, že ich rodičia v nejakej miere financujú. Viac ako 80 % nákladov na štúdium financujú rodičia 74,1 % opýtaných študentov, asi polovicu nákladov na štúdium financujú rodičia 11 % študentov, v menšej miere (pod 50 %) rodičia financujú 7,9 % študentov. Rodičia vôbec finančne neprispievajú na štúdium 6 % opýtaných študentov. Zo strany širšej rodiny má finančnú podporu v rôznej intenzite 13 % študentov.

Graf 6

Vlastným zárobkom si financuje štúdium v značnej miere (viac ako 80 % podielom) 10,9 % študentov, v menšej miere (asi 50 %) nesie tieto náklady 17 % študentov a 38,7% študentov si z vlastného zárobku financuje menej ako 50 % nákladov na štúdium. Vlastný

zárobok vôbec nefiguruje ako zdroj financovania štúdia u štvrtiny študentov (28,9 %). Štipendium sa ako významný zdroj financovania štúdia objavuje len výnimočne (len 3,1 % študentov pokrýva viac ako 80 % nákladov).

V menšej miere, resp. čiastočným zdrojom financovania štúdia (na úrovni do 50 % nákladov) je štipendium pre 7,2 % študentov, kým pre 14,2 % študentov je štipendiom možné pokryť menej ako 50 % nákladov na štúdium. Štipendium však vôbec nie je zdrojom financovania štúdia pre väčšinu študentov, keďže celkove štipendium vôbec nepokrýva študijné náklady 67 % študentov zo skúmanej vzorky.

3.2 Finančné zázemie na denné výdavky študentov

Pokiaľ ide o sumu, ktorú majú študenti mesačne na pokrytie nákladov, vo vzorke študentov sa nachádzalo takmer 10 % študentov, ktorí majú mesačne k dispozícii sumu do výšky 50 eur. Sumou v rozpätí nad 50 eur do 100 eur disponuje asi 15 % opýtaných, sumou nad 100 eur do 150 eur 13 %, sumou nad 150 eur do 200 eur 20 %, sumou nad 200 eur do 300 eur disponuje 20 % študentov, od 300 do 400 eur má k dispozícii asi 10 % študentov, nad 450 eur má k dispozícii 10 % študentov skúmaného súboru.⁵ Odpoveď na takúto otázku sa vo väčšine výskumov berie ako nie celkom hodnoverný údaj, čo v našom výskume dokumentuje na jednej strane typ odpovede „neobmedzené finančné zdroje, cca nad 1000 eur“ a na druhej strane vyhýbavá odpoveď, resp. vynechanie odpovede (v skúmanom súbore na túto otázku neodpovedalo 13,5 % študentov).

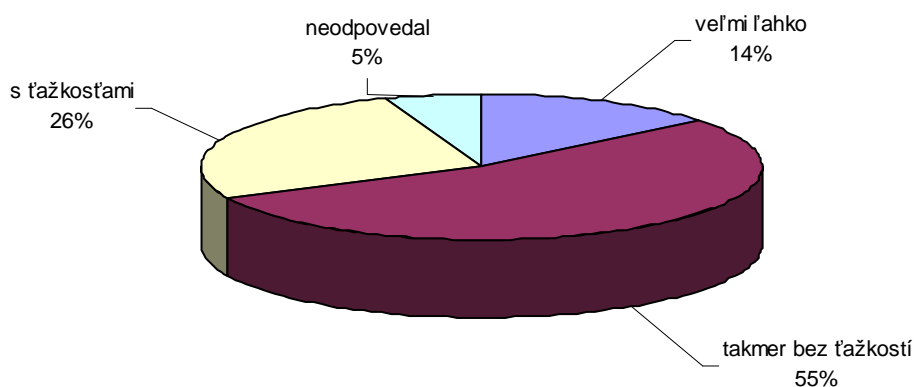
Zistené údaje o disponibilných zdrojoch sú dôležité z toho pohľadu, že nasledujúcou otázkou *Ako Vám táto suma umožňuje pokryť Vaše výdavky?* sa zisťovala miera pokrytia výdavkov študenta z týchto zdrojov. Výsledky ukázali, že väčšina študentov si dokáže z týchto zdrojov pokryť svoje výdavky (celkove 66,6 %, z toho veľmi ľahko 14 % alebo takmer bez ťažkostí 55 % opýtaných). S ťažkosťami pokrýva svoje výdavky 26 % študentov, z toho len s veľkými ťažkosťami 2,8 % opýtaných študentov. V skúmanom súbore na otázku neodpovedalo 5 % študentov. Hoci aj v tomto prípade platí, že odpoveď na takúto otázku sa vo väčšine výskumov berie ako nie celkom hodnoverný údaj treba zdôrazniť, že diferenciácia študentov bez ohľadu na pôvod zdrojov financovania ich štúdia sa premieta do výraznej materiálnej diferenciácie a v každodennom študentskom živote to

⁵ Pri porovnaní tejto sumy s inými odhadmi, ktoré uvádzajú priemerne 200 eurové mesačné náklady na vysokoškolské štúdium mesačne možno konštatovať, že v skúmanom súbore je 20 % takých študentov, ktorí tesne prekročili túto hranicu, 20 % je na tom omnoho lepšie, kým ostatní sú pod touto hranicou. Pozri: Cesta za titulom stojí okolo dvesto eur mesačne. In: Pravda, 30.3.2010.

znamená na jednej strane (u väčšiny) „ľahkosť bytia“ a celkovú spokojnosť s podmienkami na štúdium, kým na druhej strane každodenný zápas o „prežitie“, pokrytie nemalých výdavkov na štúdium, resp. dokončenie štúdia. Je zrejmé, že pre väčšinu študentov je to vďaka pomoci rodičov, pričom štipendiá, ako aj pomerne veľký rozsah zárobkovej aktivity študentov, sú len malým príspevkom do každodenného rozpočtu študenta.

Graf 7

Ako sa darí študentom hospodáriť so sumou, s ktorou disponujú
(n = 318)

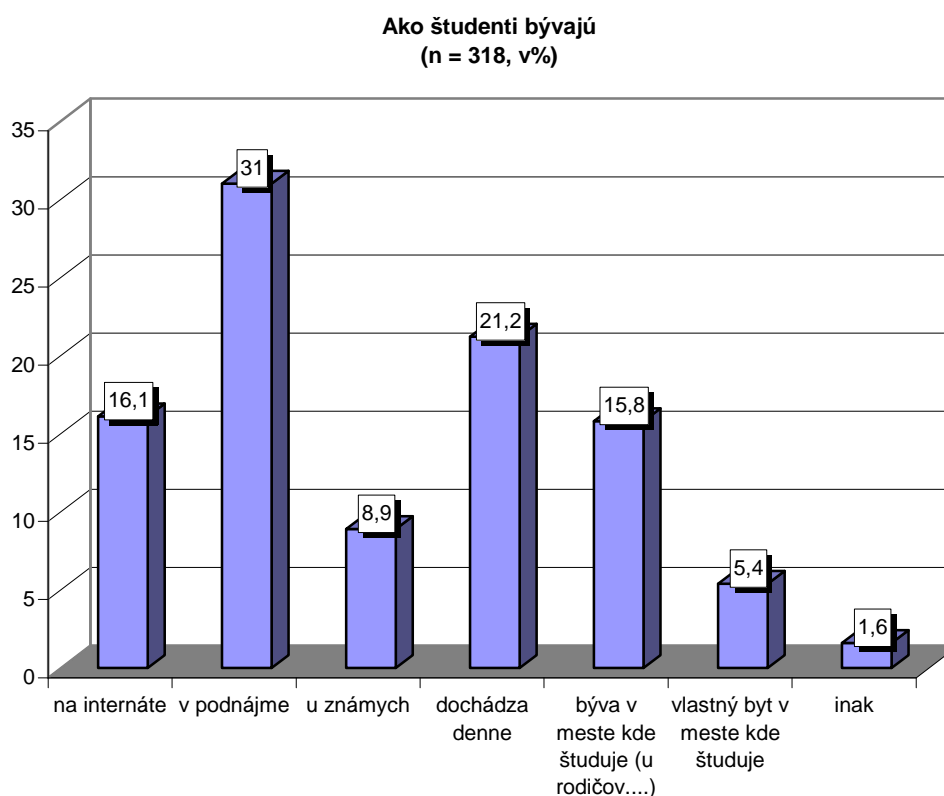

3.3 Každodenné životné podmienky študentov a ich životné hodnoty

Prevažujúcimi spôsobmi ubytovania študentov skúmaného súboru sú podnájom (31 %) a internát (16,1 %). U rodičov v mieste štúdia býva 15,8 % opýtaných. Vlastný byt má 5,4 % študentov. U rodiny, resp. príbuzných, priateľov býva 8,9 %. Viac ako pätina študentov (21,2 %) dochádza denne do miesta štúdia (graf 8). Z týchto výsledkov možno usudzovať, že typickým internátnym životom žije malá skupina študentov (16 %), čo má dôsledky na ich vzorce správania a vnútrogrupinovú identifikáciu. Zároveň každý piaty študent denne cestuje do miesta sídla univerzity, resp. vysokej školy, čo prináša významný zásah do denného časového harmonogramu a samozrejme má dosah aj na možnosť trvalej priebežnej prípravy na štúdium v tých dňoch, kedy je povinná účasť na seminároch, resp. prednáškach. Samozrejme potom platí, že študenti nielen uprednostňujú sporadické štúdium, ale vlastne sú prinútení pripravovať sa počas semestra len na určité témy, resp. im ostáva čas na kompletnú prípravu len v skúšobnom období. V tejto súvislosti možno plne

akceptovať nový trend na niektorých univerzitách, resp. vysokých školách, zameraný na skrátenie dĺžky semestrov a zahustenie výučby, pri ktorom sa očakáva, že študenti využijú získaný časový priestor na sústredené vzdelávanie a sebarozvojové aktivity. Na záujem študentov o takto štruktúrovaný systém výučby možno usudzovať aj z výsledkov mapujúcich voľnočasové aktivity študentov, z ktorých vyplýva, že v značnej miere sú orientovaní na sebazvedľovanie v rámci profesijného rastu, vzdelávanie pre svoj sebarozvoj, vrátane štúdia cudzích jazykov, a prácu s pc, čo všetko sú aktivity, tvoriace u minimálne u tretiny študentov každodennú súčasť štruktúry ich voľného času.

Graf 8

Na základe výsledkov výskumu možno usudzovať, že mobilitná stratégia zhora zo strany rodičov sa premietla do intenzívnej a trvalej finančnej podpory študenta počas celého obdobia jeho vysokoškolského vzdelávania. Táto podpora je študentmi vnímaná bez výraznejších rozdielov vzhľadom na jej reálnu výšku, ako základný zdroj financovania ich štúdia. Vlastný finančný príjem študenta - bez ohľadu na jeho reálnu výšku - plní len funkciu doplnkového zdroja na financovanie osobných záujmov a aktivít počas štúdia. Študenti málo reflektujú financovanie svojho vysokoškolského štúdia rodičmi ako istý záväzok, ktorý musia raz „generačne“ splatiť. Podpora od rodiny trvá počas celého

vysokoškolského štúdia, a často až do vytvorenia si podmienok na „dospelý“ životný štýl. Táto nadmerná ekonomická závislosť študenta na rodičoch spôsobuje, že hoci už niekoľko rokov autonómne realizujú svoje životné plány a prebrali zodpovednosť v oblastiach, v ktorých je to typické pre dospelých, napr. v spotrebe alebo v partnerskom vzťahu, stále nemajú plný status dospelých. Prevzatie individuálnej zodpovednosti za financovanie vysokoškolského štúdia pôžičkou na štúdium, ako krok k zvýšeniu sebaopodporovaného životného štýlu, súčasní študenti zatiaľ nemusia uplatňovať v značnom rozsahu, pretože u väčšiny z nich nesú náklady na štúdium ich rodičia. Rodina tak stále zohráva podstatnú rolu v medzigeneračnej stabilizácii v rámci sociálnej štruktúry spoločnosti a všetko, čo tvorí kultúrny a sociálny kapitál východzej rodiny, trvale zvyšuje šancu potomkov na životný úspech, v tomto prípade na úspešné dokončenie vysokoškolského štúdia.

Vzdelanostné aspirácie jedinca sú silným predikátom toho, aké vzdelanie nakoniec získa.⁶ Silná motivácia ku vysokoškolskému štúdiu je u skúmaných študentov nepochybne výrazne spätá s vlastným odhadom schopností, s konkrétnejšie definovanými životnými plánmi. V absolútnej väčšine prípadov je to spravidla voľba, ktorá napĺňa osobné aspirácie mladého človeka.

Individualizácia životnej cesty človeka v modernej spoločnosti sa však spája tiež s očakávaním, že bude schopný prevziať individuálnu zodpovednosť za svoje životné voľby a niesť dôsledky týchto rozhodnutí.⁷ Na základe zistení z výskumu nie je možné konštatovať, že by študenti v plnej miere prezentovali osvojenie si tohto modelu spravovania svojho života. Skúmanie motivácie rozhodnutia študovať na určitej univerzite a určitý študijný odbor ukázalo, že u väčšiny študentov ide o získanie vzdelania zodpovedajúceho ich očakávaniam a osobným profesijným plánom. Mať plnú kontrolu nad situáciou umožňuje človeku prijaté rozhodnutia zmeniť. V prípade vysokoškolského štúdia je to aj možnosť s odstupom času spochybniť svoju voľbu a pre svoj budúci život hľadať iné smerovanie. V tomto kontexte výsledky výskumu potvrdili, že ani viacročné štúdium na vybranej univerzite, resp. vysokej škole, nevedlo u študentov druhého stupňa k výrazne silnej identifikácii s touto voľbou.

Jedným z dôležitých činiteľov, vstupujúcich do procesu vnímania a hodnotenia rôznych stránok súvisiacich s vysokoškolským štúdiom, môže byť inštrumentálny vzťah

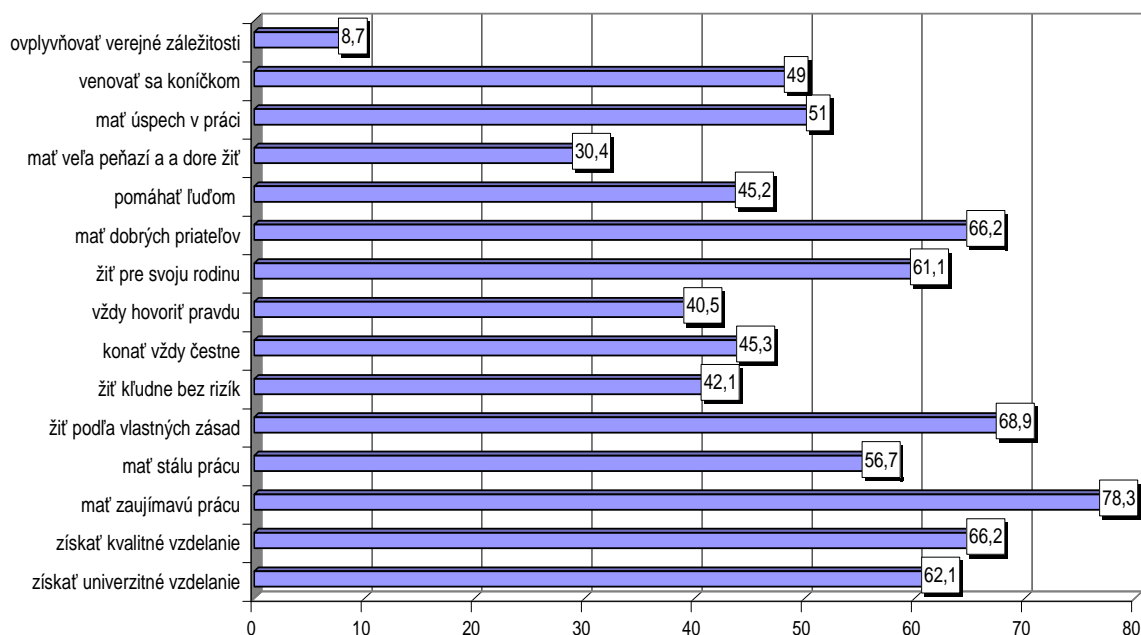
⁶ Matejů, Petr; Straková, Jana; et al. 2006. (Ne)rovné šance na vzdělání. Vzdelanostní nerovnosti v České republice. Praha: Academia.

⁷ Bauman, Zygmund. 2002. Úvahy o postmoderní době. Praha: SLON.

k získaniu vysokoškolského diplomu. Nadobudnutie vysokoškolského vzdelania je v tejto optike príťažlivé pre študentov tým, že s veľkou pravdepodobnosťou im zabezpečí čo najlepšiu individuálnu budúcnosť v systéme pracovných miest a vzťahov na trhu práce. Na istý posun v úvahe študentov v tejto súvislosti nasvedčuje zistenie, že viac preferujú získanie „kvalitného vzdelania“ (veľmi dôležitou hodnotou je pre 66,2 % opýtaných), pričom menej často preferujú len získanie akéhokoľvek univerzitného, resp. vysokoškolského vzdelania (62,1 %).

Graf 9

To, čo je (hodnoty) pre študentov veľmi dôležité
(n = 318, v%)

V rebríčku poradia najdôležitejších životných hodnôt sú to však hodnoty zaradené až za najviac oceňovanou hodnotou „mať zaujímavú prácu“ (78,3 %) a hodnotou „žiť podľa vlastných zásad“ (68,9 %), pričom rovnako ako získanie „kvalitného vzdelania“ je veľmi dôležité pre vysokoškolskú mládež „mať dobrých priateľov“ (66,2 %).

Do skupiny veľmi dôležitých hodnôt zaradila viac ako polovica študentov hodnoty ako sú „žiť pre svoju rodinu a deti“ (61,1 %) a „mať stálu prácu, ako sociálnu istotu“ (56,7 %), „mať v práci úspech“ (51 %).

Menej často študenti zaradili medzi veľmi dôležité hodnoty „venovať sa záujmom a koníčkom“ (49 %), „konať vždy čestne“ (45 %), „pomáhať ľuďom“ (45,2 %), „môcť vždy hovoriť pravdu“ (40,5 %).

Pre menej ako tretinu opýtaných študentov je veľmi dôležité „mať veľa peňazí a dobre si žiť“ (30,4 %).

Podobne ako u iných skupín nášho obyvateľstva, v poradí veľmi dôležitých hodnôt sa na poslednom mieste ocitla aj u študentov možnosť „ovplyvňovať verejné záležitosti“, s podielom odpovedí na úrovni 8,7 %.

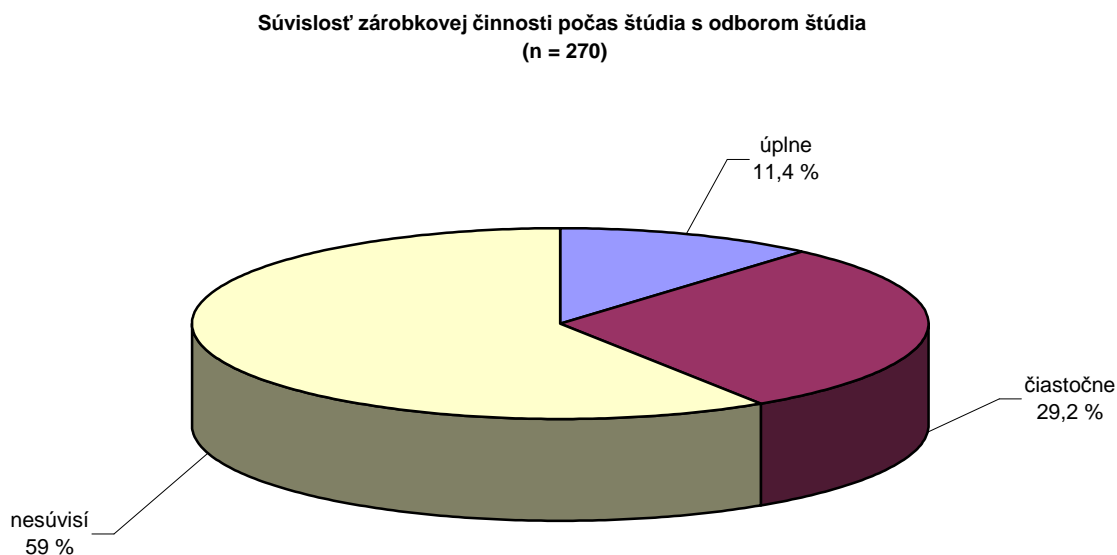
4 Vzorce správania študentov na trhu práce

4.1 Zárobkové aktivity študentov v rámci štúdia

Už bolo uvedené, že u väčšiny študentov už pri voľbe miesta štúdia a študijného zamerania zohrala dôležitú rolu možnosť súbehu štúdia so zárobkovými aktivitami. Tomu zodpovedajú aj zistenia z výskumu, keďže zo skúmaného súboru väčšina študentov aj v rámci štúdia mala, resp. má nejaké zárobkové aktivity. Najčastejšie je to občasná brigáda (67,6 %), pomerne vysoký (16 %) je aj podiel študentov, ktorí si našli stále zamestnanie. Menej je tých študentov, ktorí počas štúdia samostatne podnikali, resp. podnikajú – celkovo 4,4 %. V súbore sa nachádza necelých 11 % študentov, ktorí sa počas štúdia vôbec nevenovali zárobkovým aktivitám (10,7%).

Spomedzi študentov skúmanej vzorky, ktorí mali nejakú formu zárobkových aktivít, spravidla vykonávané aktivity (v 59 %) vôbec nesúviseli s ich študijným zameraním, kým aktivity, čiastočne súvisiace so študijným zameraním vykonávalo 29,2 % a úplne súvisiace so študijným zameraním 11,4 %.

Graf 10

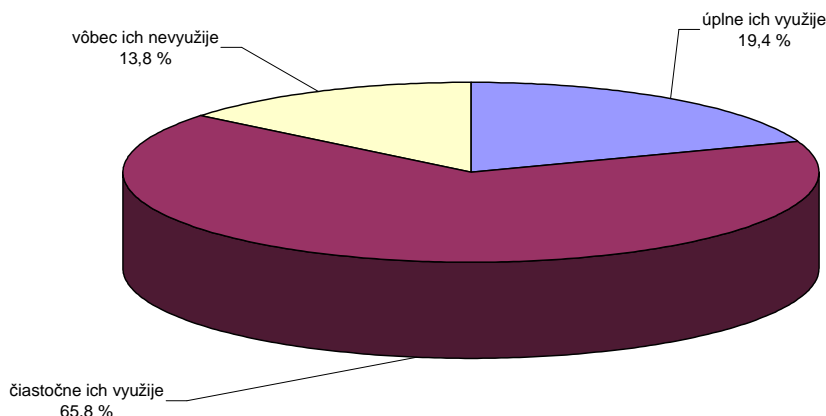
Na výraznú inštrumentálnu hodnotu zárobkovej aktivity študentov počas ich štúdia možno usudzovať zo zistení, že spravidla ide o minimálnu súčinnosť tejto zárobkovej aktivity so študijným zameraním, a ani tieto činnosti nevykonávajú s očakávaním, že im prinesie významný efekt v rámci študovaného odboru. S týmito očakávaniami študentov

úzkou súvisí aj ich hodnotenie „užitočnosti“ vlastných zárobkových aktivít počas štúdia pre budúcu prax.

Výsledky poukazujú na určitý optimizmus študentov v tomto smere, pretože takmer pätina opýtaných (19,4 %) je toho názoru, že sa im táto skúsenosť v budúcej praxi zúročí (odpoveď „úplne ich využijem“). O tom, že ich aspoň čiastočne využije je presvedčených 65,8 % opýtaných, kým úplnú pochybnosť o tom, že tieto skúsenosti z pracovnej činnosti počas štúdia budú využiteľné v praxi vyjadrilo 13,8 % opýtaných študentov. Porovnanie s odpoveďou na predchádzajúcu otázku ukazuje, že aj napriek tomu, že zárobkové aktivity nesúvisia so študovaným odborom, študenti ich pravdepodobne vykonávajú s očakávaním, že im prinesú nielen zárobok, ale aj cenné skúsenosti využiteľné v budúcej praxi.

Graf 11

Využitie skúseností z pracovnej činnosti počas štúdia v budúcej praxi
(n = 270)

Časová náročnosť pracovných aktivít sa podľa vyjadrení študentov pohybuje v rozmedzí od 1 do 56 hodín týždenne. Do 5 hodín týždenne pracuje zo skúmanej vzorky 10,6 %, od 6 - 12 hodín 26,5 %, od 14 - 20 hodín 28 %, 21 až 30 hodín pracuje 20,1 %, 31 - 45 hodín pracuje 9,5 % opýtaných študentov. Ide o pomerne veľký časový rozsah, ktorý zákonite ovplyvňuje zaangažovanosť študentov na štúdiu. Takto potom možno súhlasiť s názorom, že mnohí študenti vysokú školu, resp. univerzitu „navštevujú“, ale na nej neštudujú.

Výskum poskytuje tiež obraz o miere flexibility študentov a vzorcach správania v plánovaní kariérovej dráhy. Aj keď študenti reagujú pracovnou aktivitou najmä na

vonkajšie ekonomické podmienky a osobné finančné tlaky, z hľadiska toho, aké sú ich prístupy a stratégie v pracovnej aktivite počas štúdia, profilujú sa dva základné typy študentov.

1. Predovšetkým ide o typ študenta neaktívneho na trhu práce. Možno ich hodnotiť ako študentov, ktorí jednak odkladajú svoj vstup na pracovný trh a dá sa predpokladať, že čakajú na svoju životnú šancu v profesijnej oblasti, a jednak ide o študentov, ktorí z hľadiska finančnej situácie nie sú odkázaní na zárobkové aktivity (čomu nasvedčuje zistený nadpolovičný podiel študentov, ktorí nemajú väčšie ťažkosti v pokrývaní svojich každodenných výdavkov).

Každý desiaty študent nemal počas predchádzajúcich troch rokov štúdia záujem vstúpiť na trh práce (10,8 %). Postupom do druhého stupňa vysokoškolského štúdia sa tento nezáujem študentov o zárobkové aktivity posilnil a v súčasnosti v súbore skúmaných študentov už takmer tretina nemá žiadnu zárobkovú aktivitu (26,8 %); teda pracovná aktivita študentov na druhom stupni štúdia je takmer dvojnásobne nižšia v porovnaní s obdobím ich štúdia na prvom stupni štúdia, v prvom až treťom ročníku.

Môžeme teda predpokladať, že títo študenti sa už viac orientujú na samotné štúdium, v ich činnostiach vo voľnom čase sa to prejavuje orientáciou na seba samých, aktivizáciou v činnostiach, ktoré zvyšujú ich budúcu cenu na trhu práce (štúdium jazykov, paralelné štúdium „niečoho iného“, atď.).

2. Typ zárobkovo aktívneho študenta možno charakterizovať aj ako študenta, ktorý nečaká na svoju profesijnú šancu v budúcnosti. Medzi študentmi je tento typ správania vysoko zastúpený: počas prvého stupňa štúdia sa takto vymedzilo 88,6 % opýtaných študentov, ktorí sa v minulosti nejakým spôsobom uplatnili na trhu práce. Spomedzi opýtaných študentov, ktorí pracujú aj v súčasnosti, je to už menej, 73,2 %. Do skupiny aktívnych študentov sa zaraďujú tri podskupiny:

- najmenej početnú podskupinu predstavujú študenti, orientovaní na vytváranie si pracovnej dráhy vlastným podnikaním. Podiel študentov vykonávajúcich podnikateľskú činnosť sa pohybuje na úrovni od 4 do 5 percent. Študenti sa podnikaniu spravidla venujú dlhší čas, začínajú už na prvom stupni a pokračujú aj na druhom stupni s tým, že aj pracovnú kariéru po skončení štúdia spájajú s týmto podnikaním;
- medzi aktívnymi študentmi sa nachádza skupina, orientovaná na zapojenie sa do trhu práce formou stáleho zamestnania. Vysoká motivácia začleniť sa do trhu práce

s maximálnym využitím svojich odborných znalostí a získať v tomto zamestnaní potrebnú prax, sa premietla v ich prípade do aktívneho vyhľadania zamestnania, ktoré čo najviac súvisí s ich štúdiom. Z nášho výberového súboru si našlo trvalé zamestnanie počas štúdia na prvom stupni 16,1 % a v súčasnosti, na druhom stupni štúdia, 17,9 % študentov. Uplatnenie na trhu práce, ktoré súvisí so študijným zameraním získalo 40,6 %; pričom však pracovnú pozíciu úplne súvisiacu so zameraním štúdia získalo len 11,4 % študentov a 29,2 % získalo pracovnú pozíciu len čiastočne s ním súvisiacu. Tieto údaje môžeme hodnotiť aj v tom zmysle, že ide o študentov, ktorí majú dostatok informácií o situácii na trhu práce, majú sformovanú predstavu o svojom zapojení sa do pracovnej činnosti úzko prepojenej s ich plánovanou profesionálnou dráhou. Nejde im o akúkoľvek pracovnú činnosť, výrazne preferujú využitie svojho vzdelania a pracovnú činnosť počas štúdia vykonávajú predovšetkým preto, že je pre nich aktivitou nasmerovanou na budovanie svojej profesijnej kariéry;

- najpočetnejšiu skupinu v rámci aktívnych študentov tvoria študenti, ktorí majú zárobkové aktivity v pravom zmysle slova, t. j. vykonávajú práce s cieľom zárobku, ktoré vôbec nesúvisia s ich štúdiom. Spravidla vykonávajú takú prácu, ktorú získajú náhodne, ako brigádu na pár hodín alebo majú dočasné, resp. prechodné zamestnanie. Tomu zodpovedá početnosť pracovných pozícií, ktorými študenti prešli, pohybujúci sa v rozpätí od 1 do 15, pričom najčastejšie sa uplatnili v dvoch pozíciách (s podielom 27,6 %, v troch pozíciách 23,7 %, v jednej, resp. aj v štyroch vždy to bolo 16 %). Tento druh zárobkovej aktivity si študenti spravidla necenia do takej miery, že by ich to viedlo k prerušeniu štúdia, ani to nie je spravidla zamestnanie, v ktorom možno nadobudnúť zručnosť a vyhliadky na pracovnú kariéru. Adekvátne tomu aj študenti s postupujúcim štúdiom strácajú záujem o tento druh zapojenia sa do trhu práce. Občasné brigády, jednorazové aktivity v projektoch a pod., vykonávali viac ako dve tretiny študentov z nášho súboru v prvých troch rokoch štúdia (68 %), kým v súčasnosti už len polovica študentov (50,2 %). Tento model správania študentov na trhu práce vykazuje v terminológii Clare Wallace znaky progresívnej individualizácie, ku ktorej patrí aj budovanie „odborného kompetenčného portfólia“ zloženého zo schopností, znalostí, zážitkov, ktoré bude možné aktivizovať a pragmaticky využiť až v budúcnosti. Správanie študentov tejto podskupiny na trhu práce je možné vidieť aj ako výraz široko chápanej „racionality“ účinkovania na trhu práce, ktorá je

výsledkom reálneho zhodnotenia vlastných možností i vonkajších príležitostí a maximálneho prispôsobenia sa požiadavkám firiem, ktoré preferujú absolventov vysokej školy s aspoň minimálnymi skúsenosťami z pracovného prostredia.

Na rozdiel od polarizácie študentov na aktívnych či pasívnych, resp. skutočnej pozície študenta vzhľadom na začlenenie sa do niektorého z uvedených typov, ich hodnotový svet vo svete práce nie je až natoľko štruktúrovaný. Najdôležitejšou hodnotou profesionálneho života z pohľadu študentov je „mať zaujímavú prácu“. Získať takú prácu, ktorá „bude zaujímavá“ je veľmi dôležité pre 78,3 % študentov. Zároveň „možnosť dostať sa do situácie nezamestnaných“ silne znepokojuje život väčšiny súčasných študentov (69,8 %) opýtaných. Vo vzťahu k úvahe nad vývojom situácie skúmaných študentov na trhu práce po ukončení ich štúdiá nie je potom veľmi prekvapujúce zistenie, že študenti vysoko ohodnocujú sociálnu istotu práce, keď takmer dve tretiny (56,7 %) študentov zaradili medzi svoje veľmi dôležité hodnoty „mať stálu prácu, ako sociálnu istotu“ a medzi dosť dôležité hodnoty viac ako tretina (38,1 %). Potrebu určitej „istoty v práci“, ktorú vyjadriло takmer 95 % opýtaných študentov je možno hodnotiť nielen ako ich reakciu na príliš veľa neistoty v aktuálnom živote, ale zároveň ako istú relativizáciu očakávaných nárokov v profesijnej sfére, s ktorými sa však v praxi budú musieť individuálne vysporiadať.

4.2 Názory študentov na prácu v zahraničí

Z výskumov vyplýva, že k súčasnému štýlu života mladého človeka patrí odísť aspoň na čas pracovať zahraničia a takúto životnú skúsenosť podporujú spravidla aj rodičia, resp. širšia rodina. Ešte nedávno bolo možné súhlasiť s konštatovaním, že ak sa pre odchod do zahraničia rozhodne mladý človek, tak sa rapídne zvyšuje šanca, že to bude natrvalo.⁸ Najvyššiu náchylnosť k migrácii na Slovensku prezentujú študenti: napr. podľa údajov z roku 2006 bolo natrvalo ochotných odísť za prácou do zahraničia 47 % študentov, na určitý čas 46 % a iba 3 % by podľa ich vyjadrenia za prácou do zahraničia neodišli.⁹

Vo výskume sme sa zaoberali touto otázkou a zisťovali sme, či a na ako dlho plánujú študenti aj v súčasnom ťažkom období hospodárskej krízy, kedy sa mnohí migranti za prácou vracajú do vlasti, odísť pracovať po ukončení štúdiá do zahraničia, a čo od práce v zahraničí očakávajú. Cieľom bolo preveriť poznatok, že študenti spravidla nespájajú svoje

⁸ Jančura, Vladimír. 2006. Každý druhý vzdelaný človek chce odísť. Denník PRAVDA. 23.9.2006, s. 3.

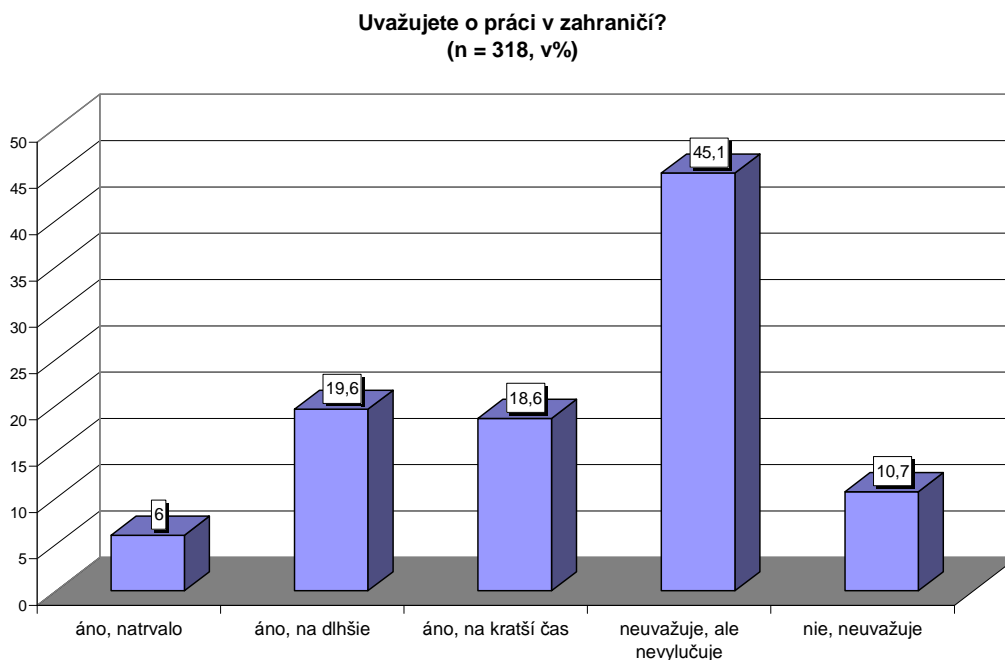
⁹ Údaje z reprezentatívneho výskumu na vzorke 2 521 respondentov, ktorý uskutočnil SÚ SAV v Bratislave v roku 2006. Copyright SITA 2006. Denník SME 14.7.2006.

predpokladané uplatnenie na zahraničnom trhu práce so zúročením kvalifikácie získanej počas vysokoškolského štúdia a uplatnením sa vo svojej profesii. Toto im má nahradiť očakávaný „ekonomický“ zisk spolu s „nemateriálnymi benefitmi“ v podobe získania skúseností, zdokonalenia jazykových kompetencií, spoznania cudzej kultúry. Predpokladali sme, že študenti sú v tomto smere špecifickou kategóriou a aj v súčasnosti koncipujú svoju profesionálnu a zamestnaneckú stratégiu flexibilne - sú pripravení akceptovať prelínanie krátkodobých zamestnaní s akoukoľvek prácou kdekoľvek.

Tieto hypotézy sa potvrdili len čiastočne. Výsledky výskumu ukázali, že úvahy o možnosti ísť pracovať po ukončení štúdia do zahraničia síce prezentovalo 89,3 % študentov, ale z toho odísť pracovať do zahraničia natrvalo uvažuje len 6 % študentov. O tom, že by odišli pracovať do zahraničia na dlhší čas ako sú dva roky uvažuje 19,6 % opýtaných študentov, túto možnosť obmedzuje obdobím dvoch rokov 18,6 % opýtaných, kým najväčšiu časť – takmer polovicu súboru tvoria študenti, ktorí takúto možnosť nevyklúčujú, ale zatiaľ nie sú o nej rozhodnutí (45,1 % opýtaných).

Po skončení štúdia rozhodne nemá záujem o prácu v zahraničí 10,7 % opýtaných študentov.

Graf 12

Študenti, ktorí plánujú odísť za prácou do zahraničia očakávajú, že im to pomôže zlepšiť jazykové zručnosti, získať nové skúsenosti, spoznať kultúru, málokto však vidí v tejto skúsenosti dlhodobú profesionálnu perspektívu. Študenti teda spravidla nespájajú

svoje predpokladané uplatnenie na zahraničnom trhu práce so zúročením kvalifikácie získanej na univerzite, resp. vysokej škole a s uplatnením sa vo svojej profesii. Výsledky z výskumu teda potvrdili, že významný motivátor v podobe očakávaného „ekonomického zisku“ do značnej miery nahradili „nemateriálne benefity“ ako sú získanie skúseností, spoznanie organizácie práce, personálnej práce a organizačnej kultúry u zahraničných zamestnávateľov, zdokonalenie jazykových kompetencií, či spoznanie cudzej kultúry.

Výsledky výskumu ukázali, že študenti stále prejavujú náchylnosť k migrácii za prácou do zahraničia po absolvovaní štúdia, ale v porovnaní s výskumami spred niekoľkých rokov¹⁰ už túto možnosť zvažujú racionálnejšie, možnosť uplatniť sa na zahraničných trhoch práce vnímajú ako model správania v krátkodobých aktivitách, ktoré budú prínosné skôr pre ich osobnostný rozvoj, ako pre cielené budovanie pracovnej kariéry.

Plánovaný rozsah mobility za prácou do zahraničia u našich študentov v súčasnosti odráža problematický medzinárodný pracovný trh a sme toho názoru, že ho už nemožno vnímať – ako tomu bolo ešte pred nedávnom – ako ohrozenie hromadného úniku kvalifikovaných odborníkov/absolventov našich univerzít a vysokých škôl.

4.3 Preferencie študentov vo vzťahu k budúcej profesii a zamestnávateľskej organizácii

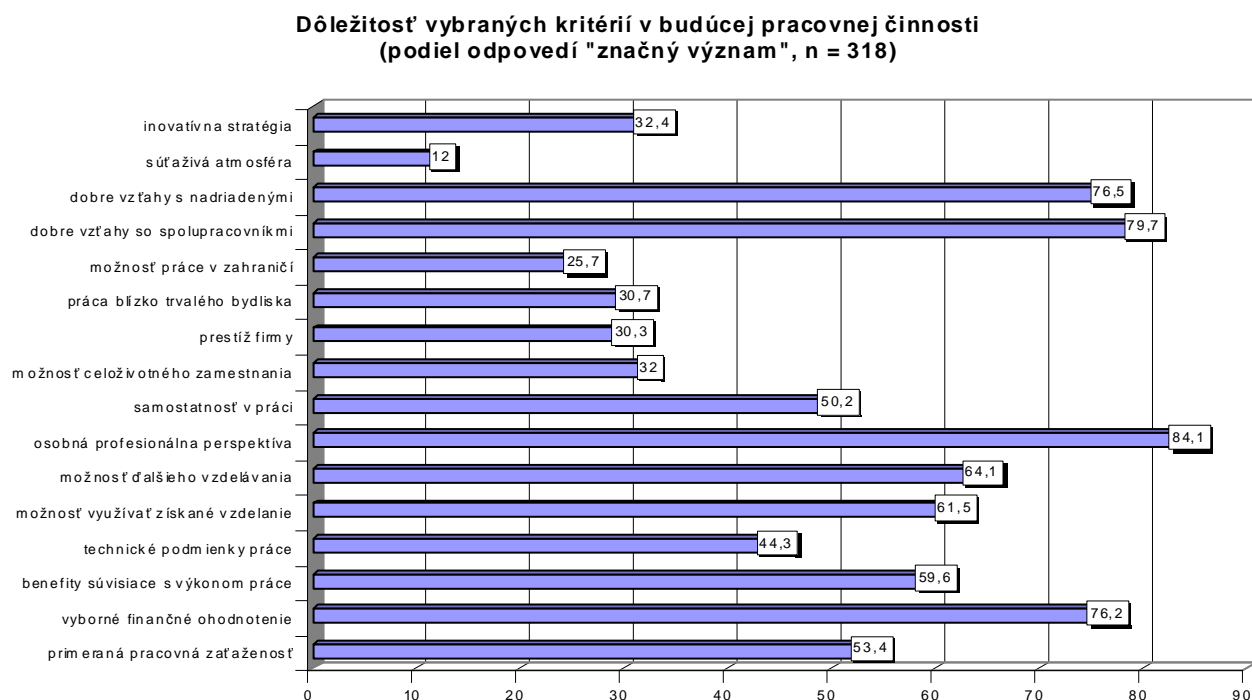
Vo výskume sme zisťovali aj predstavy študentov o budúcej profesii a zamestnávateľskej organizácii. Otázka znela: *Máte určite svoje predstavy o budúcej profesii a zamestnávateľskej organizácii (o budúcom zamestnaní). Aký majú v tejto súvislosti pre Vás význam nasledujúce kritériá?* V tejto súvislosti študenti posudzovali batériu 16 kritérií z hľadiska významu, aký pre nich majú vo vzťahu k budúcej profesii, pri hľadaní budúceho zamestnávateľa a pôsobení v pracovnom prostredí. Ide o kritériá, jednak spojené s pracovnou zaťaženosťou, podmienkami práce, s finančným ohodnotením práce, a jednak s osobnou profesionálnou perspektívou, možnosťou vzdelávania, pracovnou atmosférou, firemnou kultúrou, možnosťou práce v zahraničí. Študenti posudzovali každú položku z hľadiska toho, aký význam jej pripisujú.¹¹ Výsledky uvádzajú nasledujúce tabuľky 2 - 3 a graf 13. Hodnoty profesionálneho života z pohľadu študentov (zaujímavosť práce, sociálna istota práce) sa výrazne premietajú aj do ich preferencií vo vzťahu k budúcej profesii a obrazu o ich zamestnávateľskej organizácii. V tomto duchu študenti

¹⁰ Napr. výskum Plávková, Oľga. 2007. Reflexie a hodnotenie kvality štúdia na Ekonomickej univerzite v Bratislave“. Záverečná správa z výskumu. Bratislava: Ekonomická univerzita, 2007.

¹¹ Presné znenie kritérií uvádzajú nasledujúce tabuľky 2-3.

kladú najväčší dôraz na to, aby mali zaistenú osobnú profesionálnu perspektívu (84,1 %), aby v budúcej zamestnávateľskej firme mali dobré vzťahy so spolupracovníkmi (79,7 %) a s nadriadenými (76,5 %), rovnako ale zdôrazňujú finančné ohodnotenie práce (76,2 %).

Graf 13

Tabuľka 2

Preferencie študentov vo vzťahu k budúcej profesii a zamestnávateľskej organizácii v poradí podľa odpovedí „značný význam“

	značný význam	menší význam	žiadny význam
osobná profesionálna perspektíva	84,1	14,9	1,0
dobré vzťahy so spolupracovníkmi	79,7	19,0	1,3
dobré vzťahy s nadriadenými	76,5	21,9	1,6
výborné finančné ohodnotenie	76,2	23,5	0,3
možnosť ďalšieho vzdelávania	64,1	33,7	2,3
možnosť využiť získané vzdelanie	61,5	30,7	7,8
benefity súvisiace s výkonom práce	59,6	38,1	2,3
primeraná pracovná zaťaženosť	53,4	43,6	2,9
samostatnosť v práci	50,2	46,3	3,6
technické podmienky práce	44,3	51,5	4,2
inovatívna stratégia firmy	32,4	57,0	10,7
možnosť celoživotného zamestnania	32,0	49,8	18,1
pracovisko blízko trvalého bydliska	30,7	46,9	22,3
meno, prestíž firmy, organizácie	30,3	57,7	11,9
možnosť práce v zahraničí	25,7	53,1	21,2
súťaživá atmosféra	12,0	51,9	36,0

Všetko sú to teda preferencie „značného významu“, pre viac ako tri štvrtiny súboru respondentov.

Dve tretiny študentov pripisujú značný význam pri výkone budúcej profesie možnosti ďalšieho vzdelávania a taktiež využitiu získaného vzdelania (preferencie s podielom 64,1 % a 61,5 % odpovedí). Pre viac ako polovicu študentov má značný význam to, aby mali ocenenie práce vo forme benefitov, primeranú pracovnú zaťaženosť v budúcej profesii a tiež samostatnosť v práci.

Tabuľka 3

Preferencie študentov vo vzťahu k budúcej profesii a zamestnávateľskej organizácii v poradí podľa odpovedí „menší význam“

	značný význam	menší význam	žiadny význam
meno, prestíž firmy, organizácie	30,3	57,7	11,9
inovatívna stratégia firmy	32,4	57,0	10,7
možnosť práce v zahraničí	25,7	53,1	21,2
súťaživá atmosféra	12,0	51,9	36,0
technické podmienky práce	44,3	51,5	4,2
možnosť celoživotného zamestnania	32,0	49,8	18,1
pracovisko blízko trvalého bydliska	30,7	46,9	22,3
samostatnosť v práci	50,2	46,3	3,6
primeraná pracovná zaťaženosť	53,4	43,6	2,9
benefity súvisiace s výkonom práce	59,6	38,1	2,3
možnosť ďalšieho vzdelávania	64,1	33,7	2,3
možnosť využiť získané vzdelanie	61,5	30,7	7,8
výborné finančné ohodnotenie	76,2	23,5	0,3
dobré vzťahy s nadriadenými	76,5	21,9	1,6
dobré vzťahy so spolupracovníkmi	79,7	19,0	1,3
osobná profesionálna perspektíva	84,1	14,9	1,0

Menší význam prikladajú študenti prestíži firmy, pre ktorú by mali pracovať, inovatívnej stratégii tejto firmy, tomu, aby mali možnosť pracovať v zahraničí, technickým podmienkam práce (kritériá sú na prvých piatich pozíciách z hľadiska hodnotenia má to pre mňa „menší význam“, s podielom odpovedí nad 50 %).

Pre študentov pritom najčastejšie nemá „žiadny význam“ prítomnosť súťaživej atmosféry vo firme (odpoveď s podielom 36 %), umiestnenie pracoviska v blízkosti trvalého bydliska (22,3 %), možnosť práce v zahraničí (21,2 %), ani možnosť celoživotného zamestnania v danej firme (18,1 %).

5 Percepčia sociálnych problémov a rizík

5.1 Hrozby pre Slovensko z pohľadu vysokoškolskej mládeže

V ďalšom okruhu sa vo výskume dostalo do centra pozornosti skúmanie toho, ako študenti reflektujú bezpečnostnú situáciu v celosvetovom kontexte a ktoré možné ohrozenia považujú za reálne hrozby aj pre Slovensko. Otázka znela: *Zamyslíte sa nad nasledujúcimi bezpečnostnými a inými ohrozeniami. Do akej miery je nimi Slovensko ohrozené?* Študenti posudzovali batériu 17 možností bezpečnostných a iných ohrození, týkajúcich sa globálnych problémov, situácie v regióne strednej Európy, ako aj vnútorného prostredia Slovenska. Batéria bola zostavená tak, aby bola možnosť v ďalšej etape práce na projekte komparovať citlivosť skupiny vysokoškolských študentov so skupinou stredoškolskej mládeže.¹²

Vysokoškolská mládež, ktorú sme skúmali, považuje za najväčšiu bezpečnostnú hrozbu (riziko) pre Slovensko korupciu a úplatkárstvo, až 84 % opýtaných vysokoškolákov označilo tento jav ako veľkú hrozbu pre Slovensko. Na druhom a treťom mieste sú z ich pohľadu ekonomické hrozby, resp. hrozby spojené s ekonomickými problémami:

- nezamestnanosť (až 80 % opýtaných považuje nezamestnanosť za veľkú hrozbu pre Slovensko);
- chudoba, ktorú za veľkú hrozbu pre Slovensko považuje až 64 % opýtaných.

Do tejto skupiny patria aj ohrozenia (riziká) vyplývajúce z finančnej krízy v USA a jej dosahu na Slovensko; toto považuje za veľkú hrozbu až 64% opýtaných študentov.

Medzi ďalšie ohrozenia zaradili opýtaní ohrozenia, ktoré majú kriminálny podtext, a to šírenie drog na Slovensku, ktoré za veľkú hrozbu označilo 60 % opýtaných a organizovaný zločin (61 %).

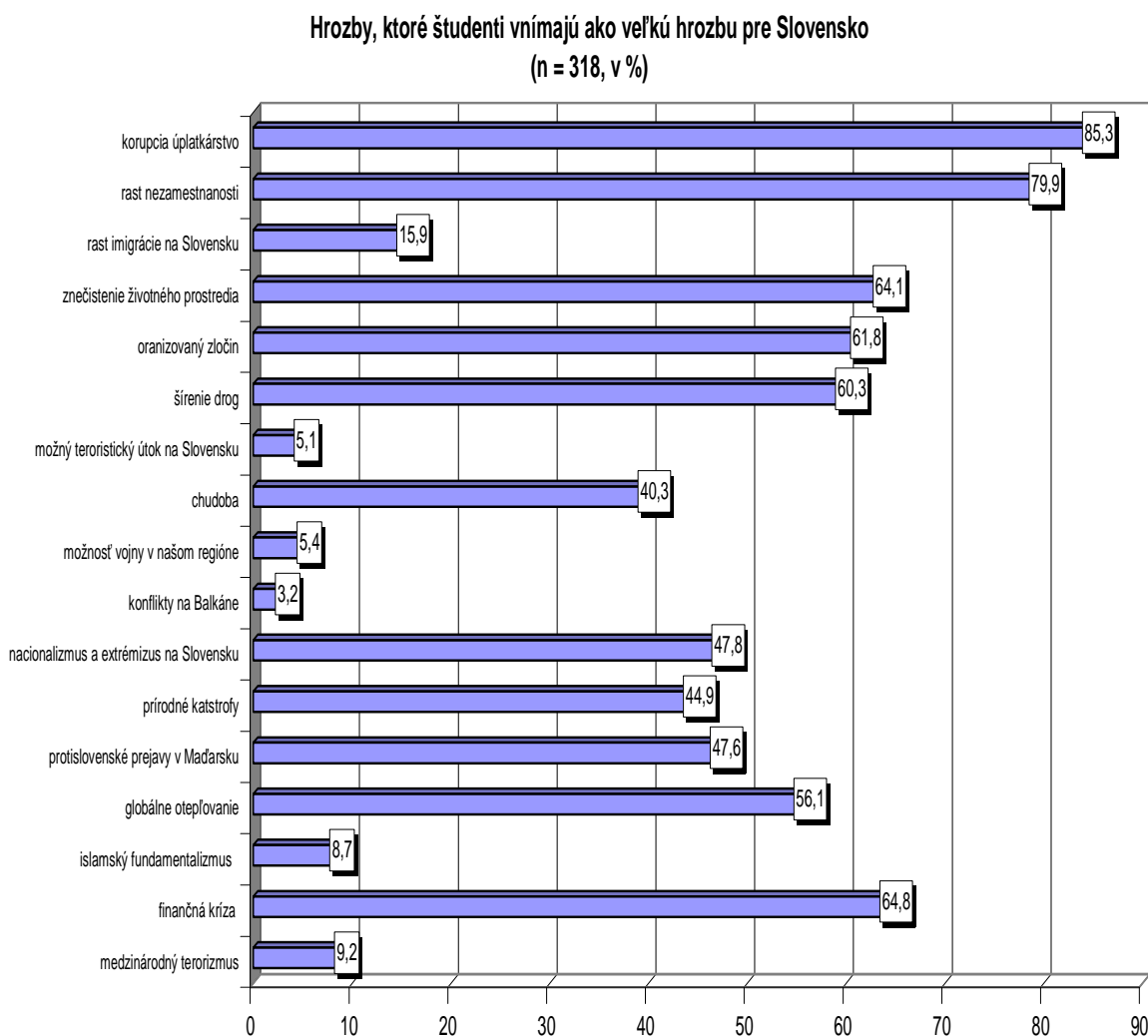
Študenti považujú za hrozbu pre Slovensko aj environmentálne hrozby. Najčastejšie sú to najmä globálne otepľovanie (ktoré za veľkú hrozbu považuje až 55 % opýtaných) a aj keď v menšej miere, ako hrozba je vnímané nebezpečenstvo prírodných katastrof a povodní (za veľkú hrozbu ich považuje 44 %).

V technike výskumu sme ponúkli respondentom nášho výskumu celkovo 17 možných hrozieb, ktoré sú ako indikátory bežne používané v sociologických empirických výskumoch v poslednom období na Slovensku. Z nich (z ponúknutých situácií a javov)

¹² Výskumný problém rieši K. Čukan napr. v záverečnej správe Študenti stredných škôl a záujem o službu v Ozbrojených silách SR, Bratislava, MO SR, 2008, 39 s.

respondenti nepovažujú za veľkú hrozbu (resp. za žiadnu) pre Slovensko hrozby vojenského charakteru, prípadne ozbrojeného (teroristického) útoku voči Slovensku.

Graf 14

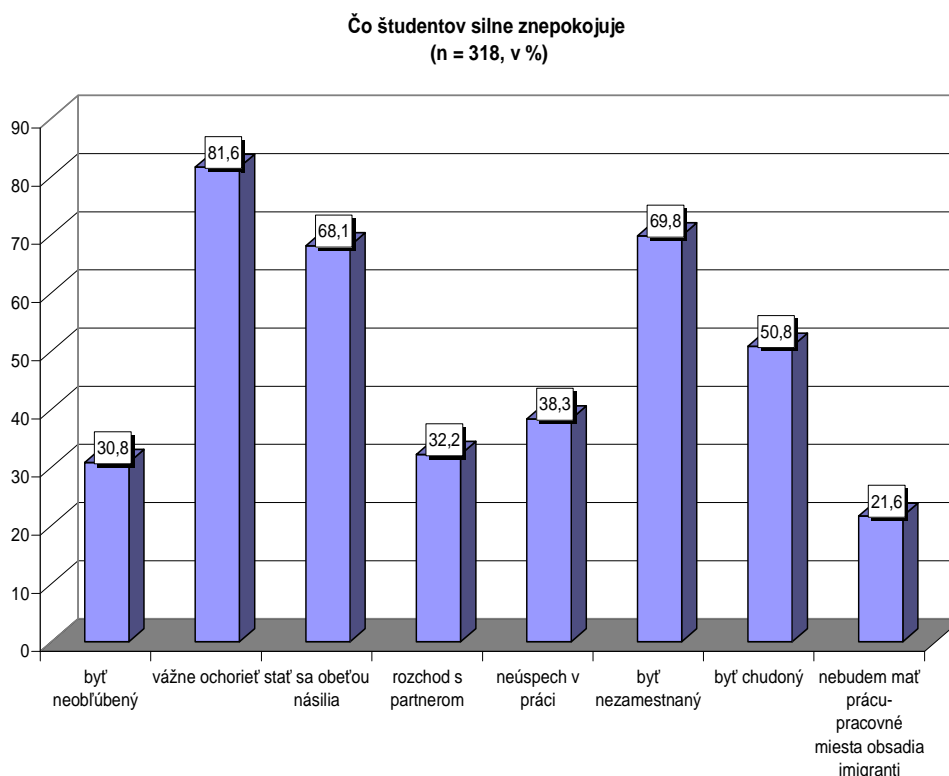
Ukazuje sa, že oslovení študenti sa najmenej obávajú vojnového konfliktu v našom regióne, keď len 5 % považuje takúto situáciu za veľkú hrozbu pre Slovensko. Obdobne sa neboja následkov konfliktov na Balkáne, čo je zrejme aj z toho dôvodu, že sa situácia v tomto regióne do určitej miery stabilizovala a v médiách sa už objavujú len veľmi sporadicky informácie o Kosove a Bosne a Hercegovine, kde ešte nedávno bola situácia relatívne nestabilná a kritická. Opýtaní študenti sa neobávajú ani teroristického útoku, či medzinárodného terorizmu, a za veľkú hrozbu nepovažujú ani náboženský fanatizmus, konkrétne islamský fundamentalizmus.

Medzi skupinu tých faktorov a javov, ktoré sú medzi študentmi považované za hrozby a tými, ktoré ako také nie sú vnímané, sa zaradila ešte jedna špecifická skupina, ktorú mládež všeobecne v poslednom období považuje za citlivú z pohľadu Slovenskej bezpečnosti. Sú to prejavy maďarského extrémizmu nasmerované voči Slovensku a prejavy nacionalizmu a extrémizmu na Slovensku. Len veľmi málo oslovených študentov sa priklonilo k názoru, že tieto javy nie sú hrozbou pre bezpečnosť Slovenska (okolo 5 %); kým o tom, že ich treba považovať za veľkú hrozbu, je zhodne presvedčených až 47 % opýtaných študentov.

5.2 Osobne pociťované obavy vysokoškolákov

Najväčšie obavy v živote majú vysokoškoláci z choroby a z toho, že by sa mohli stať obeťami násilia, „vážne ochoriť“ silne znepokojuje až 81,6 % opýtaných a možnosť „stať sa obeťou násilia“ 68,1 %. K faktorom, ktoré študentov veľmi silne znepokojujú patrí aj jeden sociálny faktor, a to obava „byť nezamestnaný“, ktorá silne znepokojuje až 69,8 % opýtaných nášho súboru.

Graf 15

K javom, ktoré možno považovať za znepokojujúce študentov treba prirátať aj chudobu; až takmer 51 % z respondentov označilo chudobu za jav, ktorá ich veľmi znepokojuje. Ak však o prvých troch javoch (faktoroch) môžeme hovoriť ako takých, ktoré znepokojujú študentov osobne, tento jav ich znepokojuje viac ako faktor spoločensky závažný. Z podrobnejšej analýzy údajov je zrejmé, že chudoba ich znepokojuje nie v zmysle obavy o to, že by sa oni ocitli v pozícií chudobných, ale v tom zmysle, že ide o spoločenský fenomén, z rozširovania (existencie) ktorého majú obavu. Potvrdzuje to porovnanie s predchádzajúcou otázkou výskumu, keďže až 95 % z tých, ktorí uviedli, že ich chudoba znepokojuje (silne alebo stredne) považuje chudobu za hrozbu pre Slovensko.

Najmenej znepokojuje študentov fakt, že by si nenašli prácu z dôvodu, že pracovné miesta sú obsadené imigrantmi (silne to znepokojuje len 21,1 % opýtaných). Medzi javy, ktoré respondenti označili ako stredne a málo znepokojujúce patria:

- byť neoblúbený (61 %);
- rozchod s partnerom alebo partnerkou (60 %);
- neúspech v práci (59,5 %).

Možno z toho usudzovať, že študenti majú pomerne vysoké osobné sebavedomie, čo sa týka ich schopnosti udržať si medziľudské, najmä partnerské vzťahy na určitej úrovni – istý kolaps v týchto vzťahoch pripúšťajú ako znepokojujúci len v menšej miere. Reálne vnímajú ohrozenia zo spoločenskej situácie, najmä zo sveta práce, ktoré nemôžu významnejšie ovplyvňovať, preto ich aj viac znepokojujú.

5.3 Tolerancia študentov k imigrácii na Slovensku

Súčasnú situáciu v celoeurópskom priestore možno charakterizovať ako etapu budovania kultúry mobility, postavenej na princípoch kultúrnej a spoločenskej integrity a solidarity. Jedným z problémov, ktoré prináša postmoderná spoločnosť, demokratizácia a globalizácia spoločnosti, je narastajúci tlak imigrácie v Európskej únii zo strany obyvateľov štátov z iných, chudobnejších regiónov. Problematické je, že stále nie sú vytvorené pre to príslušné rámce, zohľadňujúce tak záujmy, potreby a priority na národohospodárskej a spoločenskej úrovni a jednotlivých hospodárskych štruktúr, ako aj záujmy, potreby a priority na úrovni jednotlivcov, žijúcich v tomto priestore. Zaujímalo nás preto, aká je tolerancia skupiny vysokoškolskej mládeže k imigrácii. Vo výskume sme sa v tomto kontexte zamerali na problematiku imigrácie na Slovensku s cieľom zistiť, ako sú študenti citliví na otázku spolužitia s cudzincami v našej krajine, v konfrontácii s tým, že oni pri

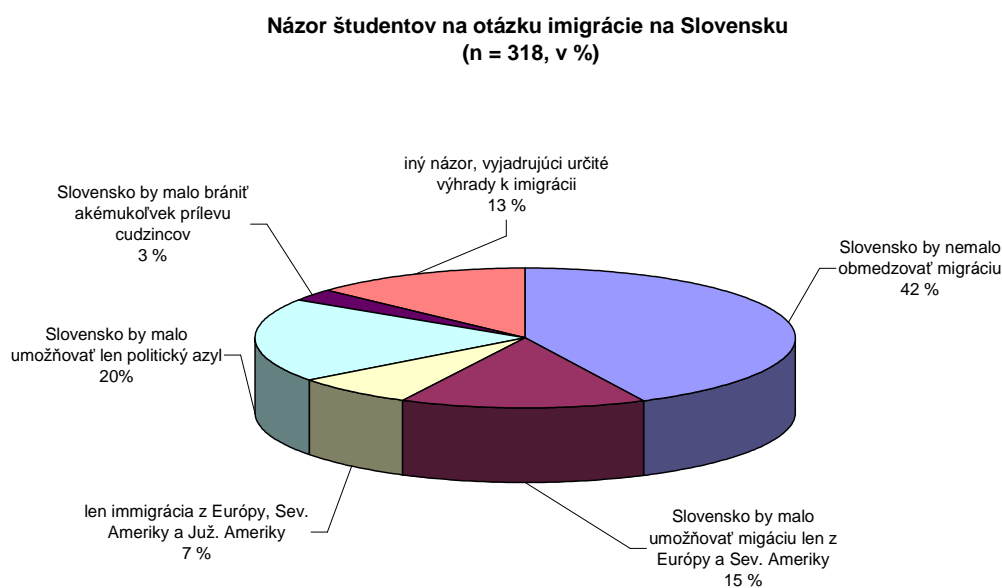
realizovaní mobility budú takisto „cudzincami“ v krajine, ktorú si slobodne vyberú. Polootvorená otázka znela: *Človek sa často v súčasnej dobe stretáva s cudzincami. Posúďte nasledujúce výroky a označte ten, ktorý je najbližší Vášmu názoru na otázku imigrácie na Slovensku?* Možnosti odpovedí a výsledky uvádza graf 16.

Z výsledkov výskumu vyplýva, že študenti nie sú negatívne zameraní proti imigrantom. Je len veľmi málo takých, ktorí majú výhrady a predsudky k imigrantom; v zásade študentom nevaďí určitá forma (miera) imigrácie na Slovensku. Len necelé tri percentá z opýtaných sa stotožnili s názorom, že Slovensko by malo zabrániť akémukoľvek prílevu cudzincov na Slovensko.

To, že sme uviedli, že študentom v zásade nevaďí imigrácia však neznamená, že k prílevu cudzincov na Slovensko nemajú žiadne výhrady. Určité výhrady, viac alebo menej závažné, vyslovilo viac ako 50 % opýtaných. Za obmedzovanie prílevu cudzincov, najmä cudzincov, ktorí prichádzajú na Slovensko nie z dôvodu politického prenasledovania, ale z dôvodu získať prácu, zo špekulatívnych a iných dôvodov, sa vyslovilo 19 % opýtaných, za obmedzenie pracovne motivovanej imigrácie, resp. za jej reguláciu, sa vyslovilo ďalších 13 % opýtaných a 22 % sa vyslovilo za reguláciu imigrácie podľa regiónu, z ktorého cudzinci prichádzajú.

S názorom, že Slovensko by nemalo vôbec obmedzovať imigráciu cudzincov k nám, sa stotožnilo štatisticky najviac respondentov – 42 %.

Graf 16

6 Voľnočasové a participačné aktivity študentov

Batéria voľnočasových aktivít je postavená tak, aby priniesla odpovede na otázku, ako sa dráha študenta premieňa do zmeny sociálneho statusu mladého človeka. Študent si musí vytvoriť novú stratégiu, ako sa v novej sociálnej pozícii bude správať a prezentovať. Výskumy potvrdzujú, že súčasní študenti sú už generáciou, ktorá prekonala hodnotovú štruktúru vhodnú pre iný systém spoločnosti. Sú generáciou, ktorá kladie dôraz na sebaujavenie a kvalitu života, teda na proaktívny životný štýl individuálneho sebauspokojenia. Vo výskume sme skúmali voľnočasovú štruktúru aktivít študentov s tým, aby sme zistili, či kladú dôraz na aktivity pre sebarozvoj, športové aktivity, kultúrne aktivity, sociálne siete s priateľmi, participačné aktivity v rámci univerzity a občianske aktivity v rámci 3. sektora, politické aktivity, či sa venujú činnostiam v prospech sociálnych skupín na pomoc odkázaných, či sa venujú svojim koníčkom, resp. sú vo voľnom čase orientovaní na pasívny oddych a bezcieľne konzumné trávenie času (nákupmi).

Aj keď si uvedomujeme, že voľný čas mládeže je rozsiahla téma, zasluhujúca samostatné empirické šetrenie, v našom výskume sme študentom položili len jednu otázku na túto tému, v ktorej sme sa pýtali ako často sa venujú vybraným 16 aktivitám, ktoré sme im poskytli na posúdenie; zaujímalo nás mimo iné aj to, či v repertoári aktivít študentov sú aj participatívne aktivity (aktivity participácie na politike a verejnom živote...), ak áno tak v akej miere (ako často) sa na nich zúčastňujú. Posudzované aktivity sú v grafe 17.

Z výsledkov vyplýva, že k aktivitám, ktorým sa študenti najviac venujú vo voľnom čase, patria:

- stretávanie sa s priateľmi partnermi (96 % takmer denne, prípadne raz za týždeň);
- pasívny oddych, sledovanie TV, počúvanie hudby... (95 % takmer denne, prípadne raz za týždeň);
- surfovanie na počítači (75 % takmer denne a 12,5 % raz za týždeň).

K týmto aktivitám, ktoré možno označiť za veľmi pravidelné, každodenné, možno priradiť ešte aktivity vzdelávacie, a to:

- vzdelávanie v rámci profesionálneho rastu a vzdelávanie pre svoj osobný rozvoj, ktorým sa denne venuje 1/3 opýtaných;
- jazykové vzdelávanie vo voľnom čase, ktorému sa venuje štvrtina opýtaných.

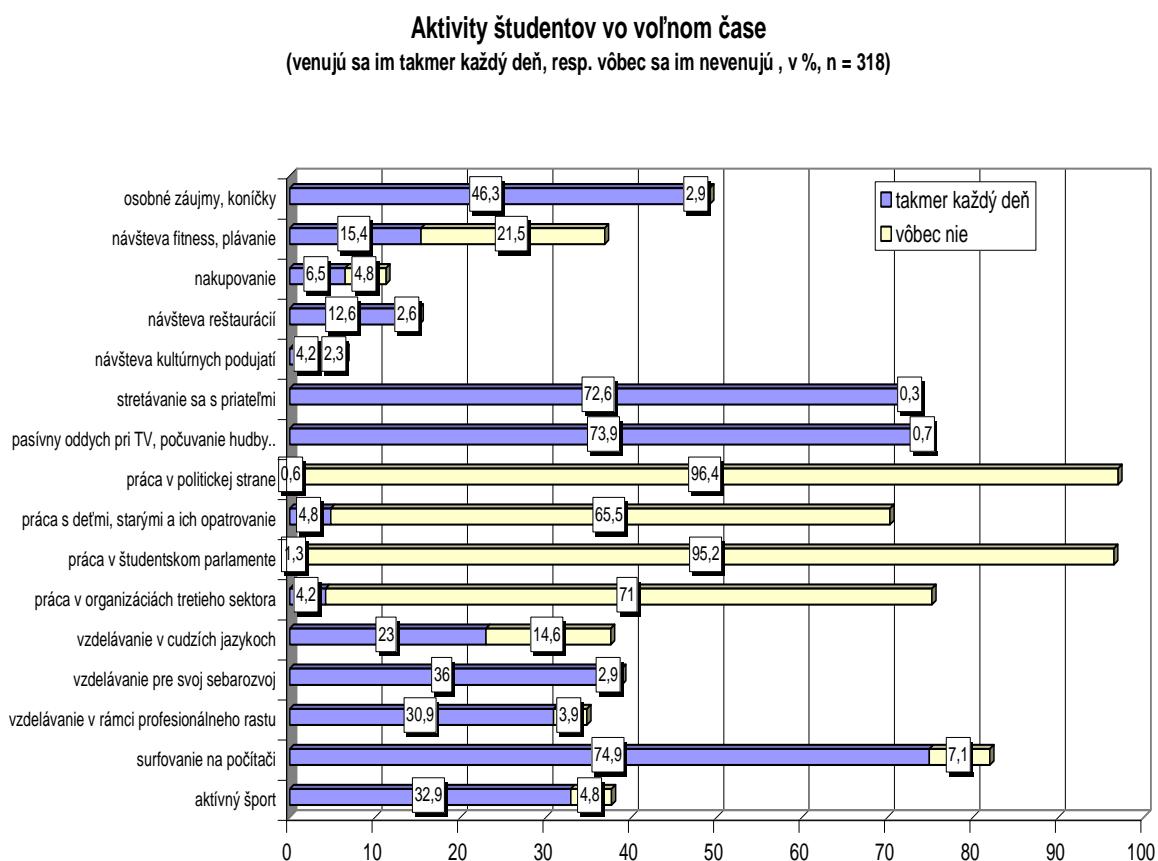
K aktivitám, ktoré možno realizovať len vo voľnom čase, a sú časté v životnom prejave mladých ľudí, možno zaradiť venovanie sa koníčkom a záľubám; týmto sa denne,

prípadne aspoň raz za týždeň venuje 90 % opýtaných (denne 46 %). K tradičným aktivitám študentov patrí športovanie - tomu sa venuje denne 33 % a aspoň raz za týždeň ďalších cca 50 % opýtaných.¹³

Medzi aktivity, ktoré možno považovať za pomerne časté a všeobecne obľúbené u mládeže, patrí návšteva reštaurácií a zábavných podnikov, spomedzi opýtaných študentov ich až 79 % ich navštevuje aspoň raz za týždeň, pričom takých, ktorí uviedli, že nenavštevujú reštaurácie a zábavne podniky vôbec, sú len necelé tri percentá.¹⁴

K aktivitám, ktoré sa umiestnili v rebríčku voľnočasových aktivít medzi menej frekventovanými, patrí návšteva kultúrnych podujatí, čo však neznamená, že študenti sa tejto aktivite nevenujú. Len 2,3 % uviedli, že vôbec nenavštevujú kultúrne podujatia, kým naopak až 1 x týždenne chodí na kultúru až 45 % opýtaných študentov.

Graf 17

¹³ Pravidelné športovanie je doménou skôr chlapcov ako dievčat, chlapci takmer dvakrát viac dievčatá denne športujú.

¹⁴ V tejto voľnočasovej aktivite nie je rozdiel medzi dievčatami a chlapcami

Participatívne aktivity všeobecne nedominujú medzi aktivitami mládeže vo voľnom čase, čo je vec, ktorá nevzbudzuje prekvapenie. Zistenia z výskumu ukázali, že skúmaní študenti sa relatívne najviac angažujú v organizáciách tretieho sektora; z odpovedí respondentov nášho výskumu vyplýva, že vo voľnom čase sa venuje práci v treťom sektore často, či menej často takmer tretina opýtaných (29 %), prevažná časť študentov (71 %) však takéto aktivity vôbec neuskutočňuje.

Práci v študentskom parlamente, ktorá je objektívne limitovaná, najmä počtom volených členov, sa venuje 5 % opýtaných, ale práci v politických stranách, ktorá nie je ničím limitovaná, sa venuje ešte menej študentov – len 3,6 % nami oslovených študentov.

K spoločensky angažovanej práci, v podobe adresnej práce s inými ľuďmi, možno priradiť aj prácu s deťmi a starými ľuďmi, starostlivosť o nich.¹⁵ Takýmto aktivitám sa vo voľnom čase venuje niečo viac ako tretina opýtaných študentov (34,5 %).¹⁶

¹⁵ Neskúmali sme, či ide o aktivitu dobrovoľnú, mimo rodiny alebo aktivitu v rodine.

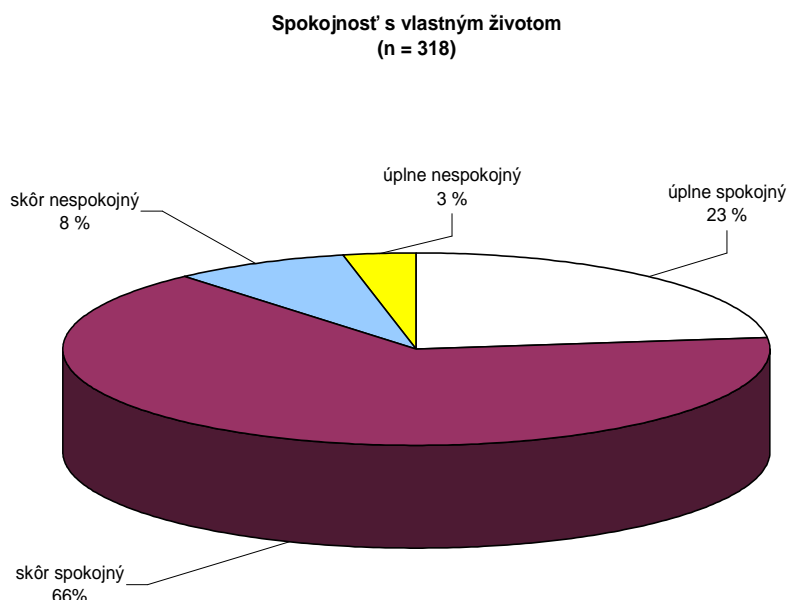
¹⁶ Sú to viac dievčatá ako chlapci.

7 Spokojnosť študentov s vlastným životom a s vývojom v našej spoločnosti

Pri skúmaní „nálad“ študentov sme sa zameriavali na dve oblasti hodnotení: študenti mali vyjadriť jednak mieru spokojnosti, resp. nespokojnosti s vlastným životom a jednak mieru spokojnosti, resp. nespokojnosti so smerovaním Slovenska.

Z výsledkov vyplýva, že študenti, ktorí boli objektom nášho výskumu, sú s vlastným životom spokojní. Úplne spokojných je 23 % a viac spokojných ako nespokojných sú dve tretiny (66 %). Podiel študentov, ktorí nie sú spokojní s tým ako žijú, je minimálny (3 %), kým čiastočne nespokojných so svojím životom je 8 % opýtaných študentov (odpoveď viac nespokojný ako spokojný).

Graf 18

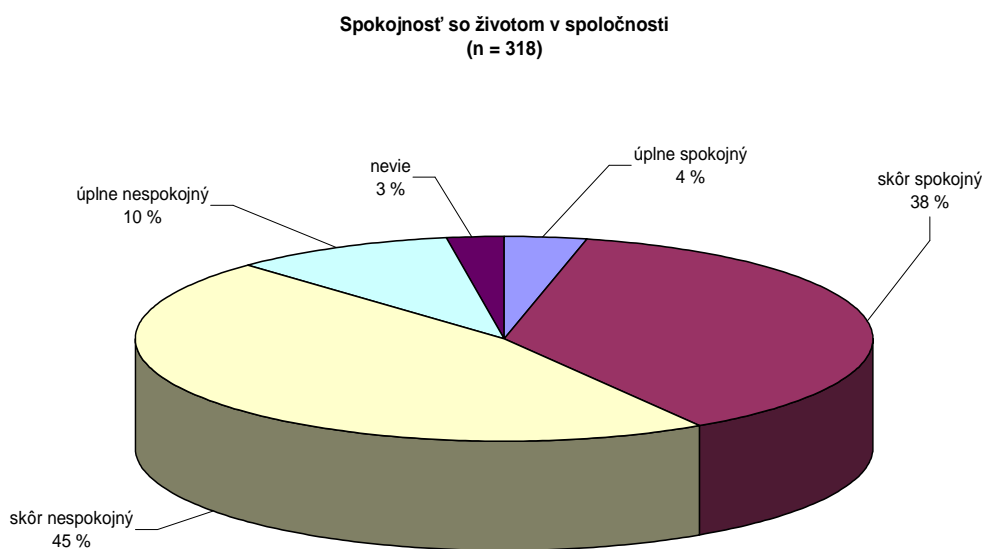
Rozdiely v miere spokojnosti medzi jednotlivými kategóriami študentov nie sú veľké; ak by sme však chceli zvýrazniť, ktorá skupina je spokojnejšia, tak sa zdá, že o niečo viac sú spokojní chlapci ako dievčatá, viac študenti Bratislavskej vysokej školy práva ako študenti ostatných troch univerzít, z ktorých boli naši respondenti.

Kým pri hodnotení vlastného života prevláda skôr spokojnosť, neplatí to o spokojnosti s tým, ako sa vyvíja život v celej našej spoločnosti. V tomto smere medzi študentmi prevláda skôr nespokojnosť ako spokojnosť; takýto názor vyslovilo až 45 % opýtaných, ďalších 10 % je úplne nespokojných so životom v našej spoločnosti. Podiel

pesimistických hodnotení je teda nadpolovičný (55 %). Ak toto zistenie porovnáme s výsledkami iných výskumov, v ktorých možno nájsť hodnotenie smerovania vývoja na Slovensku je zrejmé, že študenti vnímajú hodnotenie smerovania spoločnosti kritickejšie ako je tomu v celej populácii Slovenska. Podľa údajov FOCUS-u 61 % občanov Slovenska hodnotilo vývoj v roku 2008 ako „vývoj správnym smerom“, pričom najoptimistickejšie hodnotenie uviedli práve skupiny občanov s vysokoškolským vzdelaním (na úrovni 78 %), avšak mladá generácia bola kritickejšia, s niečo nadpolovičným podielom. Tomu zodpovedajú aj naše zistenia z výskumu.¹⁷

Úplne spokojných s tým, ako sa vyvíja život v celej našej spoločnosti sú len 4 % opýtaných študentov a 38 % je viac spokojných ako nespokojných, takže pomer medzi spokojnými a nespokojnými študentmi je 42:55 v prospech nespokojných, pričom treba brať do úvahy, že 3 % nevedeli otázku posúdiť. Mierne kritickejší k životu v spoločnosti sú chlapci a študenti Univerzity Komenského v Bratislave zúčastnení na našom výskume (graf 19).

Graf 19

¹⁷ Podľa Slovensko 2008. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava, IVO, 2009, s. 254.

Závery výskumu

Realizovaný výskum priniesol štruktúrovaný pohľad na podmienky prípravy vysokoškolskej mládeže na povolanie, jej sebareflexiu ako aktívneho jednotlivca v komplexe životných podmienok, v ktorých sa nachádza, t. j. v rámci štúdia, uplatnenia sa na trhu práce i v rámci ostatných životných podmienok.

Základné zistenia výskumu pokiaľ ide **podmienky prípravy vysokoškolskej mládeže na povolanie**, možno zhrnúť nasledovne:

1. Pre študentov je hodnota vzdelania dominujúcou hodnotou. Ako zdroj, základ osobnostnej identity (realizácie subjektívnych aspirácií) a tiež ako základ a prostriedok sociálneho vzostupu (realizácie profesijnej kariéry, t. j. nielen akéhokoľvek uplatnenia sa na trhu práce). Z hľadiska získavaného vzdelania sa viac orientujú na kvalitu vzdelania; pre podporu tejto stratégie volia aj aktivity vo voľnom čase, v ktorých ďalšie vzdelávanie a sebarozvoj patria k dominujúcim. Týmto preferenciám vo vzťahu ku kvalite vysokoškolského vzdelávania zodpovedá nižšia miera identifikácie študentov s voľbou miesta štúdia a študijného zamerania – len niečo viac ako polovica študentov by znovu zopakovala svoju voľbu, pričom úvaha o zmene sa týka ako sídla univerzity, resp. vysokej školy, tak aj zvolenej profesie. Možno teda konštatovať, že kým záujem o vysokoškolské vzdelanie je stabilný, stabilita rozhodnutia pre konkrétnu univerzitu, resp. vysokú školu a zameranie vysokoškolského štúdia je už nižšia. Tento poznatok z výskumu je problematický najmä z toho hľadiska, že ide o študentov druhého stupňa štúdia, ktorí túto zmenu aspoň čiastočne mali možnosť uskutočniť.
2. Študenti prejavili vysokú samostatnosť v rozhodovaní sa v najdôležitejších oblastiach individualizovaného životného štýlu, t. j. samostatnosť pri výbere zamerania vysokoškolského štúdia; flexibilitu pri hľadaní a realizácii kombinácií možností zabezpečiť si osobné príjmy doplnujúce pokrytie nákladov na štúdium (rôznorodosť pracovných pozícií v rámci štúdia, nezávislosť pri hľadaní zárobkových možností počas štúdia). Výskum ukázal, že študenti očakávajú náročnejšie požiadavky v porovnaní s realitou na univerzite, resp. vysokej škole a z tohto ich postoja možno usudzovať, že majú nevyužitý potenciál vo vzdelávaní na pôde univerzity, resp. vysokej školy. Zistenia z výskumu signalizujú, že u študentov dlhodobo absentuje priebežná príprava, ktorú vidíme ako najpravdepodobnejšiu reakciu na to, ako je

nastavený učebný proces. Na základe zistení z výskumu možno oprávnene predpokladať, že zvýšenie nárokov počas štúdia sú študenti schopní akceptovať. V učebnom procese v tejto súvislosti možno navrhnúť prijatie opatrení, vyžadujúcich trvalú a každodennú prípravu študenta počas semestrov. Pre zvýšenie zodpovednosti študentov za sebarozvoj možno postačí rozšíriť priestor pre samoštúdium, ako plnohodnotnú a komplementárnu súčasť vzdelávacieho procesu.

3. Zistenia z výskumu ukázali mimoriadne nízky záujem študentov o vedeckovýskumnú prácu (v rámci ŠVOČ). Vzhľadom na to, že tento typ aktivity má významnú konkurenciu s priebežnými zárobkovými aktivitami študentov, treba hľadať opatrenia natoľko účinné, aby dokázali ovplyvňovať aj túto stránku motivácie študentov.

Základné zistenia výskumu pokiaľ ide **mapovanie ekonomickej situácie študentov počas prípravy na povolanie**, možno zhrnúť nasledovne:

1. V prevažnej miere sú štúdium a ostatné výdavky študentov počas ich štúdia financované rodičmi. Výsledky ukázali, že väčšina študentov z týchto zdrojov pokrýva svoje výdavky na štúdium; existujúca sociálna diferenciácia z tohto dôvodu je však značná, keďže len dve tretiny študentov nemajú problémy s týmito zdrojmi vystačiť, kým jedna tretina má dlhodobé ťažkosti väčšieho alebo menšieho charakteru. Pre väčšinu študentov teda úspešné zavŕšenie štúdia bude do značnej miery závisieť od pomoci a podpory rodičov, minimálne to bude vďaka štipendiám, a to aj napriek pomerne veľkému rozsahu zárobkovej aktivity študentov.
2. Študenti sú orientovaní súbežne s odštartovaním akademického vzdelávania na čo možno najrýchlejší vstup na trh práce. Hľadanie zamestnania sa tak stáva dôležitou zložkou ich študentského spôsobu života. Napriek tomu, že zárobkové aktivity nesúvisia so študovaným odborom, väčšina študentov ich vykonáva s očakávaním, že im prinesú nielen zárobok, ale aj cenné skúsenosti využiteľné v budúcej praxi. Tieto očakávania a skúsenosti sa premietli aj do poznatkov týkajúcich sa vyhodnotenia skúseností študentov s trhom práce, a to v podobe najvyššie oceňovanej hodnoty „mať zaujímavú prácu“ a „mať stálu prácu, ako sociálnu istotu“.
3. Generácia súčasných študentov má reálne možnosti priestorových mobilit. Vedomie týchto možností sa premietlo do postojov študentov k týmto mobilitám a odráža sa vo vysokej miere ich pripravenosti a ochoty využívať tieto možnosti v priebehu študijného obdobia, i po jeho zavŕšení. Zistenia z výskumu dokumentujú vysokú náchylnosť študentov k migrácii za prácou do zahraničia; v súčasnosti je to však

racionalnejšie zvažovanie tak dĺžky migrácie, ako jej prínosu vzhľadom na ciele budovanie si pracovnej kariéry či osobnostný rozvoj. Z tohto hľadiska možno vysloviť názor, že rozsah plánovanej zahraničnej migrácie absolventov už neznamená ohrozenie z hromadného úniku kvalifikovaných odborníkov/absolventov našich univerzít a vysokých škôl.

4. Hodnoty profesionálneho života z pohľadu študentov (zaujímavosť práce, sociálna istota práce) sa výrazne premietajú aj do ich preferencií vo vzťahu k budúcej profesii a obrazu o ich zamestnávateľskej organizácii. Študenti kladú najväčší dôraz na to, aby mali zaistenú osobnú profesionálnu perspektívu, aby v budúcej zamestnávateľskej firme mali dobré vzťahy so spolupracovníkmi a s nadriadenými, pričom významnú rolu hrá aj finančná motivácia, finančné ohodnotenie vykonávanej práce. Medzi vysoko preferovanými hodnotami profesionálneho života je u študentov aj možnosť ďalšieho vzdelávania a využitie získaného vzdelania.

Základné zistenia výskumu pokiaľ ide **referenčné rámce študentov, ich hodnotové rebríčky, voľnočasové a participačné aktivity, vrátane ich percepcie sociálnych problémov a rizík** možno zhrnúť nasledovne:

1. Študenti citlivo vnímajú najmä hrozby ekonomického charakteru, ktoré v národnom meradle i v medzinárodnom kontexte významne ovplyvňujú náš každodenný život. Ako najväčšie bezpečnostné ohrozenie pre Slovensko je z pohľadu študentov vnímaná korupcia a úplatkárstvo, medzi stupne vysokého ohrozenia začlenili potom nezamestnanosť a chudobu všeobecne, a osobitne dôsledky finančnej krízy v USA pre Slovensko. Do skupiny možných ohrození pre Slovensko študenti zaradili aj prejavy maďarského extrémizmu nasmerované voči Slovensku a prejavy nacionalizmu a extrémizmu na Slovensku. Pri hodnotení ďalších možných hrozieb pre Slovensko sa študenti najmenej obávali vojnového konfliktu v našom regióne, obdobne vnímajú aj následky konfliktov na Balkáne. V medzinárodno-politickom meradle sa študenti neobávajú ani teroristického útoku, či medzinárodného terorizmu, a za veľkú hrozbu nepovažujú ani náboženský fanatizmus, konkrétne islamský fundamentalizmus.
2. Študenti celkove nepatria do skupiny, ktorá má výhrady a predsudky k imigrantom; v zásade sa nestotožňujú s názorom, že Slovensko by malo zabrániť akémukoľvek prílevu cudzincov na Slovensko. Určité výhrady, ktoré vyjadrili, sa týkajú obmedzovania prílevu cudzincov, ktorí majú iné ako politické dôvody - študenti sú za

obmedzenie pracovne motivovanej imigrácie, resp. za jej reguláciu, najmä vzhľadom na región, z ktorého imigranti prichádzajú.

3. Z hľadiska voľnočasových aktivít u študentov dominuje stretávanie sa s priateľmi, partnermi, pasívny oddych, sledovanie TV, počúvanie hudby a surfovanie na počítači
4. Veľa voľného času študenti venujú sebarozvojovým, vzdelávacím aktivitám, tieto možno plným právom označiť za veľmi pravidelné, každodenné, a ide spravidla o vzdelávanie v rámci profesionálneho rastu a vzdelávanie pre svoj osobný rozvoj, najmä vzdelávanie v cudzích jazykoch.
5. Participatívne aktivity patria do skupiny aktivít, ktorým sa študenti venujú minimálne, resp. vôbec sa tieto aktivity neobjavujú u väčšiny študentov. Relatívne najviac sa vysokoškolská mládež angažuje v organizáciách tretieho sektora, aj to len v rozsahu menej ako jednej tretiny študentov. Medzi spoločensky angažovanými aktivitami dominuje práca s deťmi a starými ľuďmi, starostlivosťou o nich sa zaoberá niečo viac ako tretina opýtaných študentov. Prevažná časť študentov (71 %) takéto aktivity vôbec neuskutočňuje.
6. Obdobne sa to týka aj práce v študentskom parlamente, ktorej sa venuje 5 % opýtaných študentov. Ešte menší rozsah aktivity zaberá u študentov politická angažovanosť, t. j. práca v politických stranách, ktorej sa venuje len 3,6 % oslovených študentov.
7. Zistenia z výskumu ukázali, že prevažná väčšina študentov je celkovo spokojných so svojím spôsobom života (s vlastným životom je úplne spokojných je 23 % a viac spokojných ako nespokojných je 65 % študentov).
8. Zistenia z výskumu ukázali, že nadpolovičná väčšina študentov (55 %) negatívne vníma súčasný vývoj v našej spoločnosti; úplne nespokojných s tým, ako sa vyvíja život v našej spoločnosti je 10 % študentov, kým 45 % je viac nespokojných ako spokojných s tým, ako sa vyvíja život v našej spoločnosti.

Celkovo možno veľmi pozitívne hodnotiť zvýšenie zodpovednosti študentov za sebazvedľávanie, sebarozvoj, ktoré dominuje popri rekreačných aktivitách v ich voľnočasových aktivitách. Výskum potvrdil posun študentov k vysoko individualizovanému, aktívnemu životnému štýlu, ktorý postupne vytláča typ pasívneho jednotlivca závislého od vonkajších inštitúcií, prežívajúceho stabilný život s malou geografickou a profesionálnou mobilitou. Zistenia nášho výskumu potvrdzujú, že aj keď u študentov pôsobia tzv. staré hodnoty a istoty (sociálna istota práce, istota celoživotného

zamestnania, stabilita prežitia v blízkosti miesta bydliska atď.), v ich živote dominuje model života, vyžadujúci plné výkonové či emocionálne zaangažovanie (zámer osobnej profesionálnej perspektívy, spolupráca a dobré vzťahy v zamestnávateľskej organizácii, priateľstvo, partnerský vzťah), menej, resp. výnimočne je prítomná orientácia študentov na participatívne aktivity, ktoré zatiaľ nevnímajú ako rámec pre artikuláciu ich osobných záujmov a priestor na ich verejnú obhajobu.